ANAYASA
için
TÜRKİYE NE DİYOR?

cuntanın anayasasına karşı,
demokratik bir anayasa için
görüşler

TÜSTAV

"türkiye ile dayanışma"
bülteni
33 Rue de la Grange aux Belles
75 010 PARIS FRANCE

Elinizdeki bu çalışma, 19 Temmuz 1982 ilâ Eylül 1982 tarihleri arasındaki Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Tercüman, Güneş gazeteleri, Yankı Dergisi ve "Türkiye ile Dayanışma" Bülteninin taranmasıyla derlenmiştir.

TÜSTAV

S U N U Ş

Cuntanın Anayasa taslağı açıklandı ve bugünlerde Danışma Meclisinde tartışılıyor. Meclisteki görüşmelerin seyrine bakıldığında, bu taslağın küçük değişikliklerle aynen kabul edileceği anlaşılıyor.

İki yıldır tüm demokratik hakları yokederek, yoğun bir devlet terörü yürüten, işkence ve baskıyı günlük politika haline getiren cunta, böylece bu gerici anayasayı sessizce kabul ettirecek bir ortam yarattığı kanısındaydı. Ancak yanıldığı ortaya çıktı. Anayasa taslağının açıklanmasıyla birlikte, çok geniş kesimlerden tepkiler yükselmeye başladı. Eleştirilerin yoğunluğu karşısında şaşıran General Evren, 29 Ağustos'ta Afyon'da yaptığı konuşmayla, Anayasa taslağına muhalefet edenleri açıkça tehdit etti. Ama bu da yeterli olmadı. Evren'in Afyon konuşmasından sonra bile yeni yeni kesimlerden eleştiriler gelmeye devam ediyor.

Çeşitli gazete, dergi ve diğer yayınlardan seçilen alıntılardan oluşan elinizdeki derleme, Anayasa taslağına tepkilerin yoğunluğunu ve yaygınlığını kanıtlıyor. Görünen odur ki, Türkiye'nin geleceğini ciddi tehlikelere atan bu belge karşısında ülkemiz demokratları, yurtseverleri en ağır koşullarda bile sessiz kalmayacak kadar yürekli davranıyorlar.

Ancak, bu noktada sorun, eleştirilerin yalnızca söz düzeyinde kalmamasıdır. Ülkemizin barış ve demokrasi güçleri bugüne dek çeşitli nedenlerden dolayı cuntaya, onun anti-demokratik, insanlık dışı uygulamalarına karşı biraraya gelememişlerdi. Ama bugün hayat çok çeşitli kesimleri cuntanın anayasasına karşı olma noktasında birleştirdi. Cuntanın tüm tehditlerine karşın, çok şeyi göze alarak bu taslağa karşı çıkanlar, geniş halk yığınlarının desteğini kazanarak referandumda Anayasaya "hayır" oyu çıkması için uğraş vermelidirler.

Cuntanın anayasasına karşı bugünden atılacak her kararlı adım, ülkemizi özgür ve aydınlık bir geleceğe yaklaştıracaktır.

Eylül 1982

"Türkiye ile Dayanışma"
Bülteni

1. demokratik,sendikal örgütlerin ve yöneticilerinin görüşleri

ATİLA SAV (Türkiye Barolar Birliği Başkanı)

" Temel hak ve özgürlükleri sınırlandırıcı ve hatta kaldırma yetkisi veren 12, 13 ve 14. maddeler hak ve temel özgürlüklerin özünü kaldırıcı niteliktedir. Ayrıca bu yetkinin yürütmeye verilmiş olması sakıncalıdır.

İşçi haklarına sıkı bir denetim mekanizması getirilmiş olması temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinden olan sendika, grev, toplu sözleşme haklarını daraltıcı nitelikte gözükmektedir."

"Güçlendirilmiş yürütmeye ve yetkileri genişletilmiş yasamaya karşı yargının denetiminin azaltılması, hukuk devleti açısından sakıncalıdır. Yargıya yeterince güvenmeyen, buna karşı yürütmeye aşırı otorite sağlayan böyle bir anayasa ile siyasal ekipler otoriter bir rejim kurma yoluna gidebilir."

"Demokratik bir örgütlenme modeli olan ve çoğulcu demokrasinin vazgeçilmez kurumlarından olan meslek kuruluşlarının bağımsız bütünlüğü yok edilmiştir."

GÜNEY DİNÇ (İzmir Baro Başkanı)

"Duyarsız ve suskun bir toplum yaratmak gelecek için bir güvence değildir."

Toplumlar yaşayan, soluk alıp veren canlı varlıklardır. Bu soluğun kesilmesi düşünce ve örgütlenme özgürlüklerinin aşırı biçimde kısıtlanması, her türlü toplumsal gelişmenin durdurulması anlamını taşır. Kendi özünden gelen yaratıcılığından yoksun bırakılan bir halkın, ekonomide olduğu kadar, bilim ve düşün yaşamında da gelişmesine olanak bulunmamaktadır."

"Tasarının 13. maddesindeki 'hak kaybı' kavramı, birtakım suçları işledikleri varsayılan yurttaşları, başta savunma hakkı olmak üzere tüm anayasal haklardan yoksun kılmayı amaçlamaktadır. Oldukça soyut ve gelecekte büyük sakıncalar yaratabilecek olan bu maddenin hukuk devleti ilkesi ile bağdaştırılmasına olanak yoktur.

Anayasa tasarısının 2. maddesinde, sosyal devlet ilkesinin benimsenmesine karşın çalışma yaşamı ile ilgili kuralların düzenleniş biçimibu görüşün yaşama uygulanmasına imkan bırakmamaktadır. Tasarı bir hukuk metni olarak, gerek kendi içinde, gerekse günümüze değin süregelen yasal düzenlemelerle bağdaştırılamayacak kadar önemli çelişkiler getirmektedir.

Zaman zaman bir anayasada bulunmayacak kadar ayrıntılara inen tasarı, temel konularda ise soyut ve belirgin olmayan kavramlar içermektedir. Bu durumuyla farklı uygulama ve yorumlara neden olabileceğinden, hukuk tekniği açısından da önemli çelişkiler taşımaktadır."

ŞEVKET YILMAZ (Türk-İş Genel Başkanı)

"Özellikle sosyal ve işçi hakları açısından umduğumuzdan öte bir gerileme ile karşılaşınca ne diyeceğimizi şaşırdık. Komisyonun getirdiği teklife göre, Türkiye'de sendikacılık hareketi kalmaz. Komisyon Başkanı Sayın Aldıkaçtı'nın söz konusu ettiği İLO ilkeleri, batılı anlamda sendikacılığın yerleşmesi nerede?"

"Tasarı ile sendikaların candamarı olan Check-Off sistemi kaldırılmaktadır. Yüksek Hakem Kurulu'na görev verilmektedir. Komisyon adeta sendikacılık yapılmasın diye ne varsa, hangi hüküm varsa onu tasarıya koyuyor."

NAİL GÜRELİ (Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı)

"Başta temel hak ve özgürlükler olmak üzere çeşitli yönlerden tutucu, geriye götürücü ve hatta çağdışı olan bu anayasa taslağının Türk toplumu ve Türk işçileri tarafından benimsenmesini olanaksız görüyoruz. Bu taslağın Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi tarafından benimsenmesini de olanaksız görüyor ve Türk ulusuna layık bir anayasanın biçimlendirilmesi için bu aşamalardaki çalışmaları umutla bekliyoruz.

Bu anayasa taslağı, sosyal devlet ilkesini, basın özgürlüğünü, temel hak ve özgürlüklerle birlikte sendikal hak ve özgürlükleri de ağır bir biçimde sınırlayan bir taslaktır. Bu haliyle taslak bir anayasa taslağı değil, işverenlerden yana bir hükümetin programı izlenimini vermektedir.

Yasalarda ya da hükümet programlarında yer alabilecek ayrıntıların bulunduğu anayasa taslağında grev hakkı alabildiğine sınırlanırken, lokavtın bir anayasal hak durumuna getirilmesi, anayasanın sosyal devlet ilkesine ters düşmektedir.

Üyelerinin ekonomik ve sosyal çıkarlarını savunmakla, geliştirmekle yükümlü sendikaların siyaset yapmalarını yasaklayan belirsiz, sınırsız ve her yöne çekilebilecek hüküm, hür sendikacılığı ortadan kaldırıcı niteliktedir."

"Bu anayasa taslağı Türk halkı, Türk işçileri tarafından benimsenmeyecek, içe sindirilemeyecek hükümler taşımaktadır. Hazırlayan komisyon üyelerince dahi bir bölümü benimsenmeyen bu anayasanın ulusca benimsenmesi ve ulusla birlikte yaşaması çok güç görünmektedir. Taslağın öngördüğü hükümlerle, ileriye, gelişmeye dönük bir Türkiye'de çalışma barışını, iç huzuru ve halkın mutluluğunu, bu halkın layık olduğu hür parlamenter demokratik rejim içinde sürdürmek olanaksız gibidir."

NECATİ ÇELİK (Hak-İş Genel Başkanı)

"Bu anayasa tasarısı güçlü bir sınıfın, çoğunlukta fakat zayıf olan bir sınıfa tahakkümünü öngermektedir."

"İşverenler uzun yıllardır yoğun ve etkili propagandaları ile çalışanın hak ve hürriyetlerini kısmak ve hatta geriye götürme hususundaki emellerine nihayet ulaşmışlardır. Yeni düzenlemelerle korunması gerekenler güsüzler, yoksullar ve zayıflar olması gerekirken maalesef yeni tasarı ile işverenlerin mevcut hakları büyük bir titizlikle korunmuş ve hatta sendikalar ile üyeleri arasındaki aidat ilişkileri dahi anayasada düzenlenmek, lokavtı sosyal hak kabul edip tasarıda belirtmek mevcutlara yenilerini eklemiştir."

"Lokavt, geçmiş anayasaların hiçbirinde hak olarak yer almamıştır. Çünkü, o anayasalar ve gerekse bu tasarı "sosyal devlet" ilkesinden hareket edilerek hazırlanmıştır. O halde, bir tarafta uzun mücadeleler neticesinde kazanılan ve fakat işverenler istiyor diye, çalışanların istihsal için kazandıkları hak ve imkanlardan geriye dönüş ve kısıtlamalar, sosyal barışı ve iş huzurunu bozacağı muhakkaktır."

İBRAHİM DENİZCİER (Tek Gıda-İş Sendikası Genel Başkanı)

"1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu hakların korunmasını istiyorduk. Hatta günün şartlarına göre, ileriye doğru ve ülkenin, çalışanların lehine değişiklikler bekliyorduk. Hazırlanan anayasa taslağı ise bir yandan işçilerin haklarını geriye götürüyor, bir yandan da, Türkiye'yi batı ülkelerinden koparıyor. İLO görüşlerine, ilke kararlarına aykırı düşüyor. Böylesine hakları geriye götüren bir anayasa taslağının Danışma Meclisi'nden geçeceğine inanmak istemiyorum.

Anayasaya lokavtın girmesi, Check-Off'un kaldırılması, sendikal çalışmaların işyerlerinde engellenmesi gibi sendikacılığı yokedecek hükümler, Türk ekonomisini de kökünden yıkacaktır. Hakları ortadan kaldıran o kadar çok hüküm varki, maddelere burada girmek istemiyorum. Türk-İş olarak ayrıntılı açıklama yapacağız. Sendikaları yıkmaya yönelik mantığı yansıtan hükümlerle dolu taslak, ülkeyi düşünen, aklıselim sahibi insanlar tarafından benimsenmeyecektir. İLO ilkelerine uygun, kutsal hakları geri götürmeyecek bir anayasa, tartışmalar sonunda Danışma Meclisi'nden çıkacaktır. Aksi bir durum, işçinin reaksiyonuna yol açar. İşçi verilmiş hakların geri alınmasına izin vermeyecektir."

MUZAFFER SARAÇ (Yol-İş Federasyonu Genel Başkanı)

"Bu anayasa Türkiye'yi bir işveren cenneti yapmak isteyen zihniyetin anayasasıdır. İşveren sendikalarının tüm önerilerini anayasaya koymakta büyük başarı kazanılmış. Orhan Aldıkaçtı'yı da, Rafet İbrahimoğlu"nu da kutlarım. Eğer bu zaferse sevinebilirler, bu anayasa ile Türkiye'de demokrasiye büyük bir darbe indirilmiştir. Sendikasız, grevsiz, toplu sözleşmesiz bir demokrasi düşünülemez. Anayasa böyle bir düzen getiriyor. Bu tasvip edilemez. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu çalışma raporunun anayasa haline getirilmemesi için başta Türk-İş olmak üzere tüm sendikalara çok ciddi görev ve sorumluluk düşmektedir."

TÜSTAV

EMİN KUL (Ulaş-İş Federasyonu Genel Başkanı)

"1961 Anayasası ile 1982 Anayasası'nı karşılaştırdığımızda, bugün önümüze çıkan sonuçları pek yadırgamamak gerekiyor. 1982 Anayasası Türk ulusunun dinamik sosyal gelişmesini durağan bir hale getirmeye yönelik kaideler manzumesi olarak ortaya çıkıyor. Sosyal hayatın tarih içindeki akışını hiç bir kaide sürekli durağan veya geri götüren hale dönüştürememiştir. Bu deneylerle sabittir. Batı demokrasilerinin demokratik hayata geçiş yolunda yaşadığı acı deneylerin sonuçlarını gözlemleyerek, bunlardan esinlenmek yerine bu deneyleri tekrar yaşayarak bilinen sonuçlara varmak yolunu tercih edecek kadar ne bol zamanımız ne de bu duruma dayanıklı sosyal yapımız var. Özellikle çalışma ve sözleşme özgürlükleri başlığı altında yapılan düzenlemeler yanlış teşhis ve yönlendirmelerin talihsizliği ile dolu gözükmektedir. Sendikaların adı var işlevi yok edilir halde. 55,56,57 ve 58. maddeler düzenlenmiştir. YHK ile ilgili 149. madde grev hakkını adeta kaldırmış, 67. ve 57. maddeler ile birlikte durum mütalaa edildiğinde, toplu iş sözleşmesi bağıtlama özgürlüğünün varlığından söz edilemez bir sonuç karşımıza çıkmıştır. Madde metinleri arasında serpiştirilen her yurtseverin katılabileceği cümle ve deyimlerin arkasına sığınılarak düzenlemeye adeta gerekçe aranmıştır. Bu tutum anayasalara girmemesi gerekli ayrıntıları da beraberinde getirmekle birlikte hazırlayıcıların konulara tek taraflı bakış açısını yansıtmaktadır."

HÜSEYİN PALA (Belediye İşçileri Federasyonu Genel Başkanı)

"Tasarıda emekçilerle ilgili sakıncalı hükümler kaldırılmazsa gelecekte patlamalar olabilir."

" Dünya ülkelerinin hiçbirinin anayasasında sendikaların kurulmasıyla ilgili bu şekilde teferruatlı bir hüküm mevcut değildir. Bu maksatlı ve sadece işverenlerin fikrine uygun bulunmuş bir hükümdür. Anayasada bu hüküm tasarıda olduğu gibi yer alırsa, Türkiye'de sendikaların kurulması ve işlemesi mümkün değildir. Anayasalar özgürlüklerin temelini oluştururlar. Teferruatlar kanunla düzenlenir. Taslağa konulan hüküm, bir sendikalar yasasının çıkarılmasına meydan bırakmamıştır. Toplu sözleşme hususunda konulan hüküm ise daha sakıncalıdır. Örneğin, yasalara aykırı toplu sözleşmelere hüküm konmaz denmektedir. Toplu iş sözleşmeleri yasalara uygulanmak için yapılmaz. Yasaların üzerinden hak ve teminatlar getirmek için yapılır. Yasa üzerine çıkmayacağına göre, o halde toplu sözleşme yapmaya da gerek kalmayacaktır. Bu hükümde genelde toplu iş sözleşmesi hakkı mevcut gibi gösterilse de esasında yoktur."

CEVDET SELVİ (Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı)

"Daha önce yasalarda bile yer almayan ayrıntı olarak görülen konulara özellikle anayasada yer verilmek suretiyle sendikaların uzun süre etkisiz hale gelmeleri, varlıklarını yitirmeleri arzulanır izlenimini yaratmaktadır. Tasarıda işveren kuruluşlarının yıllardan beri söyledikleri ve raporlarında yer alan isteklerin bulunduğu özellikle göze çarpmaktadır. Örneğin, "sendikalar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar" cümlelerinde sınırları anlamak mümkün değildir. Sendikalar için her olay siyasi faaliyet veya siyasi amaç sayılabilir. Kişilere göre de değişebilir. Ayrıca sendikalar temsil ettikleri işçilerin ekonomik haklarını savunacaklarına göre, ülke ekonomisi hakkında görüş ve önerilerde bulunacaklar, uygulayıcıları uyaracaklar, ülkenin daha sağlıklı bir ekonomik yapıya kavuşması için katkıda bulunacaklardır. Bu da siyasi faaliyet sayılmaktadır."

"Sonuç olarak değişikliklerin bütün özgür pazarlık ilkesini tamamen ortadan kaldırmakta, grev yapma mümkün görülmemektedir."

MUHİTTİN YILMAZ (Demiryolu İşçileri Sendikaları Federasyonu Genel Sekreteri)

"Son yapılan Türk-İş Genel Kurulunda, işçilerin, çalışanların 1961 Anayasası ile elde etmiş olduğu haklardan kesinlikle taviz verilmemesine ilişkin karar alındı. İşçilerden ziyade sermayeye prim veren ve anti-demokratik nitelikteki bu anayasa tasarının Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi'nde kabul edilmesi kendi kendilerini inkar anlamına gelecektir."

ÇETİN SOYAK (Harp-İş Sendikası İkinci Başkanı)

"Bu anayasa tasarısının hangi ülkenin, hangi demokratik parlamenter sisteme sahip ülkenin anayasasına benzediği konusunda Komisyon Başkanının veremediği cevabı,müsaade edilirse, ben vereyim: 'Bu anayasa işveren ülkesinin anayasasıdır.' Bu taslak, demokratik parlamenter sisteme dayalı bir sosyal hukuk develti anayasası olamaz."

KEMAL SARISOY (Ağaç-İş Sendikası Genel Başkanı)

"Lokavt anayasadan kesinlikle çıkarılmalıdır. Anayasaya (Evet) demek kadar, olumsuz yönleri açısından (Hayır) demek de bir görev ve sorumluluk olacağından Türk işçisi ve dar gelirli vatandaşların bu tasarıya (Evet) diyeceklerini sanmıyorum."

UĞUR BATMAZ (Tez Büro-İş Sendikası Genel Başkanı)

"Tüm dünyada çalışanların refahı için daha çağdaş hükümler getirilirken, çalışanları daha kötü koşullara götüren bu tasarıyı içimize sindiremedik."

MUAMMER NİKSARLI (Basın-İş Sendikası Genel Başkanı)

"Günümüzde memurlara dernekleşme özgürlüğünün dahi tanınmak istenmemesi, kazanılmış sendikal hak ve özgürlükleri geri götürerek, işçi sendikalarını güçsüz hale, hatta tamamen ortadan kaldırıcı hükümler getirmek, çağımıza aykırıdır. Ve sermaye sınıfı diktatörlüğüne yol açacak niteliktedir."

TÜSTAV

FEVZİ BAŞTÜRK (Kauçuk-İş Sendikası Genel Başkanı)

"İşverenlerin çalışma raporlarından esinlenerek hazırlanan bir anayasa taslağı tek taraflı ele alındığı için tepkiye karşılanacaktır. Yıllardır işverenlerin ağızlarında sakız olan istemleri nihayet gerçekleşmiştir."

MECİT GÜNEYSU (Deniz Yol-İş Sendikası Genel Başkanı)

"Taslak bu haliyle yasalaşırsa sendikacılık yapmak mümkün değil. Bu taslak tamamen işverenlerin görüşüdür, sendikal özgürlükleri ortadan kaldırmaktadır."

CEMAL ÇAVUŞOĞLU (Dok Gemi-İş Sendikası Genel Başkanı)

"Anayasa taslağını hazırlayanların, kimlere hizmet ettikleri, kimlerin borusunu çaldıkları, kimlere şirin gözükme uğraşı verdikleri, kimlere insan onurunu zedelettikleri, kimlere çalışanları köle yapmak istedikleri, tüm sağduyu sahipleri tarafından iyi bilinmektedir. Bu tasarı Türk-İş'in kapısına kilit vurmanın zeminini hazırlamaktadır."

TÜRK-İŞ İCRA KURULU'NUN 19 Temmuz 1982 TARİHLİ AÇIKLAMASI

"Türk ulusunun umutla beklediği Türkiye Cumhuriyeti anayasa tasarısı açıklanmış bulunmaktadır.

Hazırlık aşamasında görüşüne başvurulan ve (1961 Anayasası'ndan geriye gidilmemesi gereğini) savunmuş bulunan Türk-İş açıklanan metin karşısında derin kaygı içindedir. Bu anayasa tasarısı benimsendiği takdirde, sağlıklı bir demokrasi kurulamaz ve geleceğe de güvenle bakılamaz.

12 Eylül öncesinin acı deneyimleri karşısında (devleti güçlü yapacak önlemler) almaya çalışırken, ne yazık ki, bu gücün kaynağında da, temelinde de yanılgıya düşülmüştür.

Bu gücün kaynağı da, temeli de Türk ulusudur; Türk ulusuna güvenmektir.

Bu gücün kaynağı da, temeli de çoğulcu ve özgürlükçü demokrasidir. Bu gücün kaynağı da temeli de kamu özgürlüklerine saygılı olmak ve ekonomik hak ve özgürlüklerde dengeli, akılcı, eşitlikçi önlemler almaktır.

Bu gücün kaynağı da, temeli de demokratik ve hür sendikacılık hareketidir.

Anayasa tasarısı bu niteliklerden geniş ölçüde yoksundur.

Anayasa tasarısının özellikle ekonomik hak ve özgürlükler alanındaki yegane kaynağı, son on yıldır Türkiye'de iş çevrelerinin ve Türk işverenlerinin raporlarıdır, bu raporlarında geçen görüşleridir.

Bu kaynağın, toplumun çok geniş bir kesimi için saygıyla değil, kaygıyla bakılan bir nitelik taşıdığı bilinmektedir.

Böylesine bir yaklaşımla Türk ulusunun muhtaç olduğu huzur ve barışa kavuşabileceğine inanabilmek mümkün görülmemektedir."

TÜRK-İŞ'in 29 Temmuz 1982 Tarihli ANAYASA RAPORU'ndan

"Çalışma barışını ve işçi-işveren çıkar çelişkilerini akılcı dengelere kavuşturabilmenin başlıca aracı olan toplu pazarlık sistemi çökecektir.

. Grev hakkındaki kısıtlamalarla, toplu iş sözleşmelerini ne yapabilme, ne yapılmışı koruyabilme olanağı kalmayacaktır.

. Zorunlu Hakem Kurumu istisnai olmaktan çıkıp, işçi-işveren uyuşmazlıklarında son sözün söyleneceği asli unsur haline gelecektir.

. Sendikalar her eylemlerinde siyaset yapıyor olmakla suçlanacakları bir çembere sokulmuş olacaktır.

. Sendikalar mali kaynaklarını ayakta tutabilmek için son derece sorunlarla karşı karşıya bırakılıp, kaynakları kurutulmuş etkisiz örgütler haline getirilecektir.

. İşçiler batı demokrasilerinde (insanlık suçu) olarak kabul edilen lokavt aracılığıyla sürekli olarak kapı dışarı edilme tehdidi altında bulundurulacak, işverenler ise anayasada kurumlaştırılan bir(saldırı silahı) ile teçhiz edilmiş olacaklardır.

. Sendikalar idari kararla bile kapatılabileceklerdir.

. İdari denetim adı altında tüm sendikal faaliyetler uluslararası kurallara aykırı bir anlayışla sürekli olarak kontrol edilebilecektir.

. Devletin (sosyal) niteliği ancak kağıt üzerinde bırakılmış olacaktır.

Böyle bir tabloda ne demokrasinin ne de işçi işveren ilişkilerinin geleceğine güvenle bakılamaz. Bu tablo Türk ulusunun siyasal rejim tercihini de temsil edemez."

KEMAL DAYSAL (DİSK Yürütme Kurulu Üyesi)

"...Demokrasi ve halk düşmanı cunta 12 Eylülden sonra tüm halka, demokrasi güçlerine yönelen saldırısının sivri ucunu işçi sınıfına çevirmişti. Bu saldırı bugün daha da şiddetlenerek sürüyor.

Cuntanın anayasa taslağı bunu doğruluyor.

Bu taslak, demokrasiye ve temel insan hak ve özgürlüklerine düşmandır. Temel hak ve özgürlükleri ağır ölçülerde kısıtlamaktadır. Yaşama, düşünce, örgütlenme, basın hak ve özgürlüklerini başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin bütünü, hem genel, hem de herbiri özel olarak kısıtlamalara uğratılıyor.

Hatta anayasa taslağının maddeleri, temel insan hak ve özgürlüklerinin ortadan kaldırılabileceğini ve bunlara aykırı uygulamalar yapılabileceğini hükme bağlıyor.

MGK adlı cuntanın başı Evren, 29 Ağustosta Afyon'da yaptığı konuşmada temel insan hak ve özgürlüklerini kısmadaki kararlılıklarını vurguladı.

TÜSTAV

Evren bu konuşması ile hem iki yıllık cunta uygulamalarının, hem de anayasa taslağı ile oluşturmak istedikleri rejimin, temel insan haklarına ve demokrasiye düşman niteliğini kendi sözleri ile ifade etmiş oldu.

Bugün artık ülkemizde ve dünyada hiç kimse Türkiye'deki askersel rejimin insan haklarına düşman niteliğini gizleyemez. Onun terörizmi önlemek için erke geldiğini ve demokrasiye geçmeye niyetli olduğunu söyleyemez.

Cunta bu anayasa ile temel hak ve özgürlüklerin özünü yokederek, bu temel üzerinde yürütmeye ilişkin yetkileri ağırlıklı olarak cumhurbaşkanında topluyor. Ona yasama, yürütme, tüm devlet mekanizması ve Yargı üzerinde olağanüstü yetki ve etkinlik sağlıyor. Yasama ve yargı erklerinin bağımsızlığını ortadan kaldırıp, onları cumhurbaşkanına bağımlı kılıyor. O, bütün bunlarla demokrasiye değil, otoriter, baskıcı bir rejime geçmek istediğini gösteriyor.....

Evren'in bu sözleri, cunta anayasası ile oluşturulmak istenen rejimin demokrasiye düşman otoriter niteliğini vurguluyor. Yanı sıra bu rejimin, ABD harpçi çevrelerinin Ortadoğu'daki saldırgan amaçlarına uygun, barış düşmanı saldırgan bir nitelikte olacağını gösteriyor. Nitekim ABD Senato üyeleri, Zablocki, Solarz, Mc Cluskey, Tower cunta taslağını memnunlukla karşıladıklarını belirterek, 'Bu anayasa ABD'nin Türkiye'ye daha çok silah satmasına destek olacak' dediler.....

Bugün cunta anayasasını bir avuç tekelci ve gerici general dışında kimse savunamıyor. Cuntanın anayasasına karşı en geniş demokrasi güçlerinin etkin tepkisi yükseliyor.

Cunta, iki yıllık işçi-sendika düşmanı uygulamasını anayasal kılıf altında kalıcı hale getirmeğe çalışıyor. 1961 Anayasası ile elde edilen 20 yıllık sendikal kazanımları yok etmek istiyor...

Cunta anayasasının Danışma Meclisi'nde onaylanan bu hükümleri:

. Sendikalara devlet müdahalesi ve denetimi getirilor. İdari makamlara sendikaları kapatma, çalışmalarını durdurma yetkisi veriyor.

. Küçük işyerlerinde sendikalaşmayı yasaklıyor.

. Devletin müdahalesi ile hükümet ve işveren temsilcilerinin ağırlıkta olduğu, Yüksek Hakem Kurulu adlı bir kurum oluşturuyor. Bu kurula toplu sözleşmelerin bağıtlanmasında geniş yetkiler vererek özgür toplu pazarlık düzenini çökertiyor. Böylece toplu sözleşme hakkının özünü yokediyor.

. Grevleri en fazla iki ayla sınırlıyor. Hükümete ve idari makamlara, yetkililere grevleri erteleme ve yasaklama yetkisi veriyor. Grevin 60 günden fazla sürmesi yada ertelenmesi ve yasaklanması hallerinde, grevin konusu olan anlaşmazlığı çözme yetkisini doğrudan YHK'na veriyor, grevi de sona erdiriyor. Genel grev, siyasal grev ve dayanışma grevini yasaklıyor. Sonçuta taslak, pratik olarak grev hakkını ortadan kaldırıyor.

. İşyerinde sendikal çalışmayı yasaklıyor.

. İnsanlık suçu olan lokavtı anayasal hak haline getiriyor.

. Zorla çalıştırma yasağına ilişkin istisnaların sınırını olağanüstü genişleterek, angaryayı anayasal hale getiriyor.

. Asgari ücret ve ücretin saptanmasında işverenlerin savunduğu ilke ve kriterleri, anayasal ilke ve kriter haline getiriyor.

.....

Cunta şimdi, Türk-İş dahil tüm sendikal örgütleri, sendikal yaşamı ve özgürlükleri etkisizleştirip, çökertme, yoketme noktasına gelmiştir. Bu noktaya gelinmesinde cuntayla uzlaşan, ödün veren güçlerin payı önemlidir.....

Eğer Türk-İş, iki yıl boyunca böylesi bir tutum içinde olmasaydı, cunta sendikal hak ve özgürlüklerle, demokrasiye bu kadar ikircimsiz saldıramazdı.....

Türk-İş'in hazırladığı Anayasa Raporu'nda bir dizi doğru saptama ve haklı eleştiri var. Bunları paylaşıyoruz.....

Ama Türk-İş'in, cuntanın işçi sınıfına saldırılarını ve anayasa taslağı karşısında izlediği MGK'ne umut bağlayan tutumunu, ne geçmiş ne de bugün için paylaşmak olanaklı değildir.

.....

Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) ilgisini, duyarlığını ve çabalarını Türkiye üzerine yoğunlaştırmalıdır.

.....

DİSK Yürütme Kurulu'nun tutuklu olmayan tek üyesi olarak, İLO Kurullarını, yetkililerini, komitelerini, İLO'ya üye, başvuru hakkı olan tüm örgütleri cunta anayasasına karşı eyleme geçmeğe çağırıyorum.

Dünya demokratik kamuoyu ve başta Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, Dünya İş Konfederasyonu, Dünya Sendikalar Federasyonu ve Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu olmak üzere uluslararası sendikal hareket dikkatlerini, eylem ve dayanışmasını Türkiye'ye yöneltmelidir."

MEHMET KARACA (Maden-İş Sendikası Genel Başkanı)

"Cuntanın anayasa taslağı açıklandı. Bu günlerde de hiçbir engelle karşılaşmadan Danışma Meclisi'nde taslağın maddeleri kabul ediliyor. Tüzük ve yönetmeliklerle düzenlenmesi gereken bir dizi ayrıntı ile şişirilen taslak, bugünkü cunta yönetimini anayasal hale getirmeyi amaçlıyor.

Tekelci burjuvazi, toprak ağası ve silah taciri general ve general eskilerinin sürekli rüyasını gördükleri 'sivil diktatörlük' altında bir yasaklar ülkesi bu taslakla anayasal hale getiriliyor.

.....

Cuntanın anayasa taslağında sendikal hak ve özgürlükler ya ortadan kaldırılıyor, yada devletin müdahale ve denetimine bırakılıyor.Sözleşmelerde son söz söyleme hakkı da, çoğunluğunu hükümet ve işveren temsilcilerinin oluşturduğu Yüksek Hakem Kurulu'na veriliyor. Asgari ücret bölgeler ve işyerlerine göre farklı olacaktır. Küçük işletmelerde çalışan işçilerin grev ve toplu sözleşme, sendikalaşma hakkı da yasaklanmıştır. Grev işçi sı-

TÜSTAV

nıfının elinde ekonomik ve demokratik haklarını korumak için bir silah olmaktan çıkarılmıştır. Sendika aidatlarının bordrodan kesilmesi yasaklanarak, sendikalar mali olarak zayıflatılmak istenmektedir. Nihayet, sendikaların siyaset yapması yasaklanmıştır.

.....

"Türk-İş ve bağlı sendikaların yöneticilerine sesleniyoruz:.....

Sizler düne kadar Anayasa Komisyonu'nu işveren temsilcilerinden oluşuyor diye suçlayıp umutlarınızı Danışma Meclisi'nde toplamıştınız. Taslağın işçi düşmanı maddeleri Danışma Meclis'inde aynen kabul edilince bu kez umudunuzu Milli Güvenlik Konseyi'nde topluyorsunuz. Bu yol çıkar yol değildir, çünkü bu taslak baştan beri zorba generaller ve tekelci burjuvazinin ortaklığıyla hazırlanmıştır.

.....

"Başta Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu, Dünya Sendikalar Federasyonu, Dünya İş Konfederasyonu ve Avrupa Sendikalar Konfederasyanu olmak üzere, tüm dünya sendikal örgütlerine sesleniyoruz: Türkiye işçi sınıfının cuntanın anayasasına karşı verdiği savaşımı destekleyin."

METİN DENİZMEN (Bank-Sen Genel Başkanı)

"Sözde demokrasi takviminin bir aşaması olarak, cuntanın açıklamak zorunda kaldığı anayasa taslağı, dışardan bakıldığında bazı çevrelerce olumlu bir gelişme olarak görülebilir.

Ancak gerçek hiç de böyle değildir. Herşeyden önce, bu taslağı demokrasiye giden yolda bir adım olarak değerlendirmek olanağı yoktur.

Taslak anti-demokratik ve gerici bir öz taşıyor. Taslak bu şekliyle, cuntanın demokrasiye geçme konusunda verdiği sözlerin yalan ve demagojiden öteye geçmediğinin yazılı bir kanıtını oluşturuyor.

Taslak, çağdaş bir demokrasinin temel ölçütleri olan kişi hak ve özgürlüklerine, hukuk devleti ilkesine, basın özgürlüğüne, yargının bağımsızlığı ve üstünlüğüne, çalışma yaşamını düzenleyen ilkelere yaklaşımı açısından otoriter rejimlerin anayasalarına özgü bir nitelik taşıyor. Bu niteliği ile cumhurbaşkanına tanıdığı sınırsız ve denetimsiz yetkilerle ve cuntanın şu andaki fiili yapısını meşru bir kılıfa sokmak açısından getirdiği düzenlemelerle de,otoriter parlamenter bir diktatörlüğün hukuksal temelini oluşturmak amacını güdüyor.

.....

Taslağın sendikal hak ve özgürlükleri, çalışma yaşamını düzenleyen bölümüne gelince: Sendikalara siyaset yasaklanıyor, sendikalar devlet denetimine alınıyor. İdareye sendikaların çalışmalarını durdurma ve yasaklama olanağı tanınıyor.

Taslak önemli bir kısıtlamayı da, 149. madde ile Yüksek Hakem Kurulu'nu anayasal bir kurum haline getirerek ve grevleri iki aylık bir süre ile kısıtlayarak getiriyor. Bu madde ile, özgür pazarlık esasına bağlı toplu iş sözleşmesi düzeni kaldırılarak bir nevi zorunlu tahkim sistemi getiriliyor.

Grev hakkı bir yandan iki aylık süre ile sınırlanırken, diğer yandan ertelenen, yasaklanan grevler YHK müdahalesi ile sona erdiriliyor. Genel grev, siyasal grev, dayanışma grevi ise hepten yasaklanıyor. Grev hakkı özünden yokediliyor.

Taslak lokavtı bir anayasal hak haline getiriyor. Lokavtı grevle eşdeğerde görüyor, hatta lokavtı daha üstün bir korumaya layık görüyor. Nitekim grevde ortaya çıkacak zararlardan dolayı işçileri ve sendikalarını sorumlu tutarken, lokavttan dolayı işçilerin uğrayacağı zararlardan işvereni sorumlu tutmuyor.

Taslak, bu şekliyle halk oylamasından geçerse Türkiye'de sendikal yaşam 1960 öncesi sendikacılığının rafine edilmiş bir şekline dönecek. Esasen 24 Ocak kararlarının uygulanabilmesinin vazgeçilmez bir koşulu da sendikaların sessiz ve etkisiz kalacağı bir ortamın sağlanmasıdır."

EŞREF OKUMUŞ (Petkim-İş Genel Başkan Vekili)

"Bu anayasa militarist, şovenist bir anlayışın ürünüdür. Yetkileri genişletilen Milli Güvenlik Kurul'u aracılığıyla ordu üst yönetiminin iktidarda sürekli söz sahibi olması sağlanmaktadır. Silahlı kuvvetleri savaşa sokmak ve yabancı askerlerin Türkiye topraklarına girmesine izin vermek konusunda Cumhurbaşkanı tek başına yetkili kılınmıştır. Milliyetçilik anayasaya birilke olarak girmiştir. Atatürk ilkeleri maskesi altında Atatürk'ün en temel ilkesi olan egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması ilkesi çiğnenmiş, topraklarımız üstünde ABD'ne, NATO'ya egemenlik hakkı tanınmıştır.

.....

Anayasa taslağında birçok yönden ilk sendikalaşma yasasının benimsendiği 1946'ların bile gerisine gidilmektedir. Kimi konularda 1936 tarihli İş Yasası'nın bile gerisine düşülmektedir. Grev ve toplu sözleşme hakkı ya doğrudan yokedilmekte, yada fiilen işlemez hale getirilmektedir. Sendikalara konulan "siyaset yapmama" yasağı ile tüm sendikal çalışmaların her an durdurulmasına zemin yaratılmaktadır. Çalışanların önemli bir kesimi sendika hakkından yoksun bırakılmış, ücretlerin ve asgari ücretin saptanması işverenlerin insafına terkedilmiştir. İşçileri açlığa mahkum etmek olan lokavt, patronların anayasal hakkı olarak tanınmıştır.

.....

Başta petrol-kimya işçileri olmak üzere uluslararası işçi hareketini, sendikal merkezleri, Avrupa ve dünya demokratik kamuoyunu,Türkiye'de anayasaya hayır demek için güç bir savaşım veren işçi ve emekçilerle dayanışmaya çağırıyorum."

GAZETECİLER CEMİYETİ YÖNETİM KURULU BİLDİRİSİ

"Bugün 24 Temmuz, Türk gazetecilerinin aralıksız 32 yıldır süren sansüre meslek dayanışmasıyla karşı koyarak kaldırmalarının 74. yıldönümü.

Geçtiğimiz yıllarda günün koşulları içinde bazen Basın Bayramı, bazen de Basın Günü olarak kutladığımız böyle bir günde bağımsız basına gönül vermiş tüm kişi ve kuruluşları saygıyla selamlarız. Aynı anlayış içinde ömürlerini bu yolda tüketmiş merhum arkadaşlarımız ile canlarını feda etmiş şehitlerimizi, H.Tahsin ağbeyimizden, A.İpekçi kardeşimize kadar hepsini saygıyla anmayı borç biliriz.

Bugüne kadar halktan güç alan ve büyük önder Atatürk'ün öngördüğü hedefte basın özgürlüğünü büyük bir titizlikle savunan Türk basını milletine ve devletine hizmet edebilme heyecanı içinde ödün vermeden yayın yapabilmenin mutluluğunu bundan böyle de sürekli olarak yaşatmak istemektedir.

Milli Mücadele günlerinden, talihsiz oyunların sergilendiği 12 Eylül öncesine kadar her devirde görevini yapmaya çalışan Türk basını bundan sonra da aynı anlayış içinde fikir özgürlüğünü korumaya çalışacaktır.

Biz, ulu önder Atatürk'ün "Basın hürriyetinden doğan mahzurların yegane izale vasıtası yine basın hürriyetidir" özdeyişine ve 1924 Anayasasında da olduğu gibi yayından önce denetlenip yoklanamayacağına inanıyoruz.

Bu sebeple sansür niteliğini taşıyacak, özgürlüğü engelleyici her türlü uygulamanın bundan sonra da başarısız kalacağından kimsenin şüphesi yoktur, olamaz.

Ne mutlu özgür basına inananalara."

AHMET AKBAY (Çağdaş Gazeteciler Derneği Genel Başkanı)

"Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin mesleki çalışma alanı olarak, yeni anayasanın özellikle 26 ve 28. maddeleri, irdelendiğinde basın özgürlüğünün ortadan kaldırıldığı, özgür basın yerine, iktidar basını, iktidarın emrindeki ve güdümündeki bir basın getirildiği çok açık olarak görülmektedir.

Atatürkçülüğün süslü cümlelerden çok, ilkelerle yaşadığı gerçeğini gözardı etmeyen Çağdaş Gazeteciler Derneği, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın önderi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Basın özgürlüğünden doğacak sakıncaların giderilme yolu yine basın özgürlüğüdür" ilkesinin sonuna dek savunucusudur. Bu savunucu olmanın gereğini de, yeni anayasada basın özgürlüğüne getirilmek istenen ve Türk basınını, genel hükümleriyle de Türk toplumunu 100 yıl geriletmeyi içeren bu geri gitmeye karşı çıkarak yerine getirecektir.

Çağımızda toplumların çağdaş olmalarının önemli bir ülçüsü "özgür" basındır.

Oysa yeni anayasa tasarısının 28nci maddesi, ilk fıkrasında "Basının hür olduğu ve sansür edilemeyceğini" belirtirken, daha sonraki fıkralarında bu ilkenin ve hükmün yaşama geçirilmesini bü-

tünüyle ortadan kaldırmaktadır.

Yürütmenin alabildiğine olağanüstü yetkilerle donatıldığı yeni anayasa, ileride yönetime gelecek iktidarların "sübjektif" değerlendirmeleriyle, uygulamalarıyla toplumu "otoriter" baskı altına almasına yol açabilecek bir görüntü arzetmektedir."

BÜLENT TANIK (Türk Müh. Mimar Odaları Birliği Genel Başkanı)

"TMMOB toplumumuzun sorunlarının özgürlüklerin ve demokrasinin geliştirilmesi ile çözümlenebileceği görüşündedir. Açıklanan anayasa taslağı bu anlayışa tamamen ters yönde, toplumda yerleşmiş demokratik oluşumu ve özgürlükleri geriletici niteliktedir. Odalarımızın ilgi alanına giren madenler, ormanlar, konut, planlama, vb., konularındaki yaklaşımlarda 1961 Anayasası'ndan bile geri hükümler taşımaktadır. TMMOB'nin varlığını ilgilendiren 170. madde ise hem demokratik ilkelere hem de toplumumuzun ulaştığı örgütlenme düzeyine ters bir yapıdadır. Kamu kesiminde çalışanların üyeliklerinin yasaklanması ve mülki amirlerce yönetim organlarının görevlerinden alınması özellikle sakıncalıdır. Bütün bu nitelikleri ile yeni anayasa tasarısını olumlu olarak karşılamaya imkan yoktur. Birliğimiz taslağın maddeleri üzerinde yapılacak ayrıntılı bir çalışmayı gerçekleştirecek ve en kısa zamanda açıklayacaktır."

MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI

"Özel teşebbüsün doğal madenleri bulması sonucu işletip işletmemeye karar vermeleri ve işletmeleri anayasal hak olarak tanınmaktadır. Bu, özel teşebbüse doğal servet ve kaynaklar üzerinde hüküm ve mülkiyet konusu olması anlamını taşımaktadır. Bu madde kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan bir anlayışın ürünü olarak anayasaya girmiştir. Maddenin düzeltilmesi ve madenlerimizin kısır siyasi tartışmalara konu edilmemesi gerekir. Tasarıdaki madenlerle ilgili tutum, özel sektörün varlığı ve amaçlarından kaynaklanmaktadır."

TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ

"Kamu hizmetinde çalışanlar bu madde ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına üye olamazlar sınırlaması getirilmiş. Üye olmanın kısıtlanması meslek kuruluşlarının işlevlerini kısıtlayacaktır. Yine 170. madde ile yargı kararı olmaksızın mülki amirlere meslek kuruluşlarını kapatma ve görevden alma yetkisi verilmektedir. Bu uygulamada meslek kuruluşlarının çalışmalarını önemli ölçüde etkileyecektir. Ayrıca bu kuruluşlar siyasal iktidarın egemenliği altına girecektir."

ENİS COŞKUN (Türkiye Barış Derneği Genel Sekreteri)

"Bu anayasanın en belirgin niteliği, temel insan hak ve özgürlüklerine, demokrasiye karşı oluşunun yanısıra, barışa da karşı olmasıdır.

Bu anayasa taslağı, iki yıllık askersel yönetimin tüm alanlardaki emperyalizm yanlısı, NATO ve ABD yanlısı uygulamalarının ortaya çıkardığı temel üzerinde oluşturulmuştur.

TÜSTAV

Taslak 5. maddesi ile egemenlik hakkını parçalıyor. Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşları egemenliğe ortak ediyor. Örneğin, Türkiye uluslararası yetkileri bulunan bir kuruluş niteliği taşıyan NATO'nun üyesidir. Maddeye göre egemenliğin kullanımında NATO da yetkili olacaktır...

Taslağın 88. maddesi, onun barışa düşman, harpçiliğe elverişli karakterinin bir başka kanıtıdır...

Sözünü ettiğimiz 88. madde Millet Meclisi'nin yanısıra ve onun onayını almadan Cumhurbaşkanını Türk Silahlı Kuvvetlerinin silah kullanmasına karar verme yetkisi ile donatıyor...

Böylece, Meclis'in halk adına hiçbir biçimde denetimi ve söz hakkı olmaksızın Cumhurbaşkanı, silahlı kuvvetleri savaşa sokmak, yabancı kuvvetleri çağırmak gibi, ülkemizi bir savaşın içine, en azından bir savaş tehlikesinin altına sokabilme olanak ve erkine sahip kılınmıştır.

Anayasadaki bu düzenlemelerin oluşturduğu tehlikeler yalnızca Türkiye'ye özgü kalmayacaktır.

Türkiye, Pentagon saldırgan çevrelerinin doğrultusunda bir maceraya sürüklenebilir... Türkiye saldırgan, militarist çevrelerinin, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de saldırgan girişimleri söz konusu olabilir...

Türkiye'nin bölgede içine gireceği bir savaş ateşinin Avrupa'da barışı ve yumuşamayı temellerinden sarsacağı unutulmamalıdır.

Eğer bu anayasa taslağı yürürlüğe girerse, bu anayasanın Türkiye'de oluşturduğu rejim, dünya, Avrupa ve bölge barışı için başlıca tehlike kaynaklarından biri olacaktır."

RAFET GENÇ (Parlamento Muhabirleri Derneği Başkanı)

"Basın özgürlüğüyle ilgili maddelerin tümüyle taslaktan çıkarılmasında, sendikal hak ve özgürlükleri anlamsızlaştıran kısıtlamaları ile kutsal yaşama hakkına getirilen çağ gerisi hükümlerin kaldırılmasında, seçme ve seçilme haklarına getirilen kısıtlamaların değiştirilmesinde kesin yarar bulunduğunu kamuoyuna açıklarız."

BERİA ONGER (İlerici Kadınlar Derneği Genel Başkanı)

"... Bilindiği gibi, 1975-1985 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Kadın Onyılı ilan edilmiş, tüm hükümetler kadın haklarını geliştirme doğrultusunda çalışmakla yükümlü kılınmışlardır. Oysa cuntanın anayasası, her alanda olduğu gibi, burada da ileriye değil, çok gerilere gidiyor. Örneğin bu taslakla kadınlarımızın seçilme hakkı hemen hemen yokedilmektedir. Çünkü %60'ı okuma yazmasız olan Türkiye kadınları arasında sekiz yıllık eğitim görmüş olanların oranı %5'i bile bulmamaktadır. Bu cuntanın, Türkiye ve dünya kamuoyuna, uluslararası belgelere saygısızlığını bir yana bırakalım; bu, zaten cuntanın her eylemiyle olduğu gibi anayasasıyla da çok açık ortada. Peki, bu beyler, ülkemizde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinde ve uygulanmasında özel bir titizlik gösteren, okuma yazması bile olmayan Kurtuluş Savaşı kahramanı köylü bir kadını milletvekili seçtiren Atatürk'ün izinden gitmekten ne anlıyorlar acaba?..."

AHMET MUHTAR SÖKÜCÜ (İlerici Gençler Derneği Genel Başkanı)

"Cunta anayasasının gençliğe güveni yoktur. Gerçekten de cunta güçleri, işbirlikçi tekelci güçler bu korkularında haklıdırlar. Türkiye gençliği, cuntanın en ağır baskı koşulları altında bağımsızlık, demokrasi ve barış için savaşımı bir an bile elden bırakmadı. Onlar, bu dönemde verdikleri sınavla, halkımızın güvenini kazandılar.

Şimdi, tüm gençlerimiz, gençlere seçme ve seçilme hakkı tanımayan, eğitim ve öğrenim özgürlüğünü, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü çiğneyen, "zararlı akımlardan korumak" adı altında gençleri ortaçağ karanlığına mahkum etmeyi, militarist, şövenist bir ruhta eğitmeyi planlayan bu anayasaya karşı biraraya gelmeli, yığınsal eylemlerle bu anayasaya 'hayır' denmesini sağlamak üzere seslerini yükseltmelidirler. Türkiye gençliği bu görevi de her zamanki dinamizm ve özverisiyle yerine getirerek, halkımızın güvenini boşa çıkarmayacaktır."

TÜRK VETERİNER HEKİMLER BİRLİĞİ MERKEZ KONSEYİ

"Tasarının yürütmeye baskı yöntemlerine dönüşme olanağı verebilecek, yargı denetiminin ve yargı organlarının zedelenebilecek hale gelebileceği, iş güvenliğinin yok olabileceği, çoğulcu demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan demokratik örgütlenmenin zedelenebileceği ve Atatürk devrimleri ile çelişik hükümler taşıdığı düşüncesindeyiz."

FİDEF

"Bu anayasa ulusal bağımsızlığı, egemenlik haklarını zedeleyen ve Türkiye'yi ABD emperyalizminin ve egemen NATO'cu cevrelerin harpçı serüvenlerine alet edilmesine elverişli koşullar getiriyor. Bu tasarı, herşeyden evvel çalışan,işçi ve emekçi halkımızın hak ve özgürlüklerine karşı bir saldırıdır. 1961 Anayasasında sınırlı da olsa var olan demokratik hakları tamamen ortadan kaldırmayı amaçlıyor. Sendikal hakları, toplu sözleşmeleri, grevleri, toplantı ve gösteri, basın, dernek kurma, örgütlenme ve düşünce özgürlüklerini kaldırmak için anti-komünizm silahına sarılıyor. Böylece cunta bu anayasasıyla işçi ve emekçi halkımızın üzerinde otoriter ordu-polis devletinin kurumsallaştırılmasını amaçlıyor.

Bu anayasa ile emperyalizmin ve işbirlikçi tekelci burjuvazinin çıkarları güvence altına alınmak isteniyor. Irkçı, şöven politikanın daha etkinleştirilmesi ile Türkiye'de Türk ulusunun dışında var olan Kürt ulusunun ve diğer ulusal azınlıkların varlığı yine inkâr edilerek, şimdiye kadar sürdürülen zorla Türkleştirme politikası kalıcılaştırılmak isteniyor.

12 Eylül 1980 darbesinden bu yana Türkiye'de yüzbinlerce insanın tutuklandığı, işçilerin, aydınların ve yurtseverler, demokratların ağır işkencelerden geçirildiği, idam sehpalarının kurulduğu bir ortamda özgürce bir tartışma söz konusu değildir. Cunta bu ortamdan yararlanarak tasarıyı oldu-bittiyle halkımıza onaylatmayı dayatıyor. Döviz makinesi olarak görülen yurt dışındaki işçi ve aydınlarımız bu bağlamda saf dışı ediliyor.

TÜSTAV

Halkımızın ezici çoğunluğu cuntanın bu dayatmalarına karşın anayasa tasarısına hayır diyor. İşçiler, aydınlar, değişik toplum çevrelerinin ileri gelen simaları bu tasarıya kesin karşı çıktılar. Halkımız barış, iş, ekmek ve özgürlük istiyor. Bunun için yıllardır savaşıyor. Cuntanın süngü zoruyla dayatmaya çalıştığı bu anayasaya hayır diyecektir."

DEMOKRASİ İÇİN BİRLİK (AVRUPA KOMİTESİ)

"Sorun açıkça ortadadır. Cunta anayasasına 'hayır' denilmelidir. Kanımızca, sol güçlerin cunta anayasasına 'hayır' demek hedefinde birleşmeleri, diğer anti-cunta güçlerin ve kitlelerin hoşnutsuzluk ve tepkilerinin 'hayır' eyleminde birleştirilmesinde çok önemli bir rol oynayacaktır. Bu, aynı zamanda, tüm demokrat ve sol güçler açısından en geniş eylem birliği alanı durumuna gelecektir.

En geniş eylem birliği alanını değerlendirmek, 'hayır' eyleminin küçümsenmesi sonucunu yaratacak kararsızlıklara düşmemek önem kazanmaktadır. Nitekim, Cuntanın 'evet demezseniz gitmeyiz ha!' doğrultusundaki tehdit ve şantajı daha şimdiden kimi sosyal demokrat kesimlerde kararsızlık tohumları ekmiş, yanlış eğilimlerin uç vermesine neden olmuştur...

Ayrıca 'Anayasaya hayır!' demek için sandık başına gitmek ve orada eylemin gereğini yapmak, diğer biçimlere göre daha aktif bir savaşım olacaktır. Bize göre diğer bir biçim, örneğin sandık başına gitmemek, sonuçları açısından da işlevli olmayacaktır. Çünkü, her seçim olayında %30'u aşan seçime katılmama söz konusudur. Bu katılmama oranı içerisinde politik tutumun görünmesi güçtür. Böyle bir ele alış, gerekli olan politik ağırlığı kazandırmayacaktır."

SANAT-KOOP YÖNETİM KURULU

"Anayasa tasarısı tam tersine, bu özgürlüğün nasıl sınırlandırılabileceği kaygısından hareket etmektedir. Gerçekten de tasarıda bir yandan düşünce ve yaratma özgürlüğünün özü belirlenirken ardından da bu özün nasıl yokedileceğine ilişkin kurallar getirilmektedir. Bu yaklaşım anayasal düzenlemenin kötü niyet esas alınarak belirlendiği izlenimini vermektedir ki, bu da Türkiyeli düşün ve sanat adamlarına, aydınlarımıza ve tüm insanlarımıza yapılan en büyük haksızlıktır."

NECATİ ÖZDEMİR (Banker Alacaklıları Üst Komitesi Başkanı)

"Anayasa tasarısının 19. maddesinin son fıkrası milyonlarca vatandaşı dolandırarak perişan eden bankeri korumaktadır. Bu maddenin son fıkrası aynen şöyledir: 'Hiç kimsenin özel hukuk ilişkilerinden doğan bir borcu yerine getirme imkanından yoksun bulunması sebebi ile özgürlüğü kısıtlanamaz.' "

MURTAZA ÇELİKEL (İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkan Vekili)

"Anayasa taslağındaki maddelerde bol miktarda sual ve istihfam işaretleri var.. Tasarı, başkanlık sistemini sevmiş ama sahip çıkmıyor. İşçi ve işveren ilişkisi tasarıdaki şekliyle şimdiden çıkmazda. Sendikal haklar kısılmış, grev süresine kısıtlamalar getirilmiş. Küçük işletmeler toplu sözleşme dışında tutulmus. Neredeyse sanayi işletmelerinin küçültülmesi anayasa şartı haline getirilmiş. Check-off sisteminden dönülmekle sendikalar sınırlanmış, böylece yeni suistimal odaklarına kapı açılmış."

2. bilim adamlarının görüşleri

Prof.MÜMTAZ SOYSAL (Ankara Üni.Siyasal Bilgiler Fakültesi) Öğretim Üyesi

"Türk halkı 20 nci yüzyılın son çeğreğinde böyle bir anayasaya mahkum edilecek kadar geri ve çağdışı bir halk değildir."

"Komisyon üyeleri Türkiye'nin acımasız işveren çevrelerindeki özlemleri dile getirmek için değil, Türkiye'nin ezilen insanlarını anayasayla bağlayan bir hukuk sistemi çerçevesinde korumak için oraya seçildiklerini unutmuş gibidirler. Tasarı siyasi yaşamın kuralları bakımından da bunalım giderici değil, bunalım getirici hükümlerle doludur."

Prof. CAHİT TALAS (Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi)

"Sosyal politika, iş hukuku açısından daha da önemli 1961'lerin çok gerisine gidiş var. Bir bakıma 1949 sendikacılığını geri getirecek bir dizi ilkeler yer almış tasarıda. Bir ülkede siyasal rejimin demokratik niteliğini belirleyen simgelerden biri de sendikalara karşı benimsenen politikalardır. Sendikacılık hareketinin özgür olduğu ölçüde, demokrasi de vardır denilebilir. Oysa, yeni tasarı sendikaların çeşitli açılardan hareket alanını sınırlamaktadır. Bir kez yeni anayasa tasarısı sendikaların geleneksel görevlerini, işçilerin ekonomik, sosyal haklarını, menfaatlerini yerine getirme görevini güçleştirmektedir. Nedeni birkaç nokta etrafında toplanabilir. Bir kez toplu iş sözleşmelerinin yasalar çerçevesi içinde, yasalara aykırı olmayan hükümler doğrultusunda oluşabileceğini öngörmektedir. Oysa toplu iş sözleşmelerinin klasik sayılan bir kuralı, işçiler lehine yasalara uygun olmayan düzenlemelerin yer alabilmesidir. Yeni düzenlemede bu olanak kalkmaktadır. İkinci olarak grev hakkı 60 günle sınırlanmaktadır. Böylece bir tür zorunlu uzlaştırma ve tahkim sistemine gidilmektedir. Böyle bir düzenleme sürekli olarak işverenleri uyuşmaz bir tutum benimsemeye götürebilir ve serbest anlaşmalar, toplu iş sözleşmeleri yerine YHK kararları genellik kazanabilir. Bunun yanında sendikaların en önemli bir sorunu, sendikacılık aleyhine çözümlenmek istenmiş, işçinin aidatını doğrudan sendikaya ödemesi ilke olarak benimsenmiştir. Bu ilke ilerde, yeni düzenlemelerde toplu sözleşmeler de bile ceheck-off sisteminin konulmasını önleyici bir nitelik kazanabilir. Bu ilke kesinleştiği takdirde Türk sendikacılık hareketi kısa sürede çökme durumuna gelebilir. Çünkü yüzbinlerce işçiden ayrı ayrı sendika aidatı toplamak son derece güç durumlar yaratabilir. Maddi olanaksız da sendika ayakta durmaz.

Sendikaların siyasal faaliyetlerinin yasaklanmış olması da hem siyasal, hem de sosyal bakımdan son derece sakıncalıdır. Çünkü siyasal ile sosyalı, sosyal ile ekonomiyi kesin çizgiler ile birbirinden ayırmak olanaksız olduğu gibi, bu yasak sendikacılık hareketinin felsefesine de aykırıdır. Çünkü sendikalar işçi sını-

TÜSTA

fının ekonomik ve sosyal haklarını, kendilerine yakın düşünceleri parlamentoda temsil eden siyasal partiler aracılığı ile en etkin biçimde savunup gelişebilirler. Bu nedenle sendikalar en azından üyelerini bu yakın partiye oy vermeye çağırabilirler. Demokrasilerde en muhafazakar sendikalar bile bu çağrıyı yapabilmektedirler."

"Çok olumsuz, sadece sosyal haklar bölümü değil, bütünüyle çok olumsuz. İlerde büyük sakıncalar yaratacak."

Prof. CEVAT GERAY (Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı)

"Bu tasarı Türkiye'nin birikimine ters düşen ve geriye gidişi ifade eden bir yaklaşımdır."

Doç. ARTUN ÜNSAL (Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi)

" Türkiye'de 1876'dan beri çeşitli anayasalar yapılıyor. O tarihten beri yapılan anayasalarda, çeşitli ülke anayasalarından esinleniliyor ve anayasanın da yabancı ülkelerin anayasalarından esinlenerek hazırlandığı belirtiliyor. Oysa Türkiye'nin şartlarına uyduruyoruz diye o düzenlemeyi yapmak isteyenlerin durumu kendi kişisel koşullarına uydurmalarından başka bir şey çıkmıyor."

Doç. SİNA AKŞİN (Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi)

"Türk halkının 1961 Anayasası'nın gerisinde bir anayasayı hazmedeceğini sanmıyorum. Tarih takvimleri geri çevirmenin zor, hatta imkansız olduğunu bir çok kez göstermiştir."

Doç. METİN KAZANCI (Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yük.Okulu Öğretim Üyesi)

"Bu tasarıyla geçmiş dönemin yaşam ve düşünce biçimi anayasallaştırılmaktadır.

Merkeziyetçiliğin sosyolojik ve siyasal anlamlarından biri halktan korkmak ya da, ona güvenmemektedir. Taslak siyasal iktidarı böyle bir konuma sokmaktadır."

MAHMUT TALİ ÖNGÖREN (Ankara İktisadi ve Ticari İlim.Akademisi Gazetecilik ve Halkla İliş.Yük.Ok.Öğretim Üyesi)

"Geçmişteki ve günümüzdeki deneyimler ve uygulamalar, radyo-televizyonun özerk olmadıkça tarafsız yayın yapamayacağını göstermiştir. Radyo ve TV idaresi gene çeşitli etki ve baskılara açık bırakılmıştır. Çünkü özerklik yoktur.

Hem özerkliği öngörmeyen, hem de haberlerin ve programların sunuluşuna bile kayıt getiren bir anayasa, devlete ve halka karşı tarafsız olamaz. Çünkü böylece Radyo-TV ve haber ajansları önce çeşitli etkilere ve baskılara açık tutuluyor, sonra da kayıtları ilgili maddesinde kendi getirerek ilk baskıyı da anayasanın kendisi oluşturuyor. Yeni anayasa tasarısının öngördüğü tarafsızlık çok dar kalıplara sıkıştırılmış bir tarafsızlıktır. Bu dar tarafsızlık anlayışıyla Radyo-TV ve Haber ajanslarının demokratik bir çalışma yapması beklenemez."

Prof. KAYA TÜRKER (Ankara İktisadi ve Ticari İlim.Akademisi Öğretim Üyesi)

"Atatürk zamanında da Türk Dili Akademisi gündeme gelmiş, ancak Atatürk dilde kemikleşme olacağından ve gelişmenin duracağından endişe duyduğundan Akademi yerine Türk Dil Kurumu'nu kurmuştur. Aldıkaçtı, bilinen çevrelerin, yönetim kurulu üyesi olduğu gazetenin isteği doğrultusunda Atatürk'e rağmen akademinin kurulmasını öngörmektedir.

Sayın Aldıkaçtı, 1961 Anayasasına sadık kaldıklarını açıkladı. Oysa, taslakta 61 Anayasasında görülen kurumların çoğu değiştirilmiş. Kişi hak ve hürriyetleri anayasal güvenceden çok yürütme organının güvencesine bırakılmış. Yeni getirilen hükümler ileride siyasal iktidarların tek taraflı ve istedikleri gibi kullanılmasına, bu da onarılmaz yaralara yol açacaktır. Demokratik ülkelerin anayasalarında hareket noktası vatandaştır. Aldıkaçtı'nın yasa taslağında hareket noktası, yürütme organı olmuş, devlet olmuş. Bilinen anayasalarda vatandaş devlete karşı korunur. Bu taslakta devlet vatandaşa karşı korunmuş."

Prof. NUSRET FİŞEK (Hacettepe Üni. Öğretim Üyesi)

"Düşünce ve yayın özgürlüğünden kaçınanlar, fikirlerinin doğruluğunu savunamadıkları için kendilerine ters düşen fikirleri yasaklamak istiyorlar."

Dr. ÜNAL NALBANTOĞLU (Ortadoğu Teknik Üni. Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi)

"1961 Anayasası'nın aldığı mesafelerden geriye adım atılmış oldu. O zamandan beri yurttaşların demokratik katılımlarının sağlandığı bir yapıyı varsaymıştı ancak, böyle bir toplumun yapısına ulaşmak için yolda karşılaştığımız tıkanıklıkları sırtımızdan atmak kolay olmuyor. Bu yeni anayasa taslağı da tıkanıklıkların hukuki plandaki görünüşüdür. Böylece sivil toplum yaratma yolundaki Türkiye geriye götürülmektedir. Özellikle batıdaki demokratik, laik toplumlarda bireye tanınan birtakım haklar ve yetkiler vardır. Bu çerçevede düşündüğümüz zaman 1961 Anayasasıyla alınan mesafeden geriye adım atılmış gibi. Yasalarla toplum düzenlenemez, olaylar akar, hukuki düzenlemeler hep geç kalır. Yeni hukuki düzenleme ile de toplumsal gerçeklik ile yasal düzenlemeler arasındaki boşluk daha da büyümüştür. Bu toplumun yasal çerçevesi çizilirken ona bütün toplumsal güçler arasındaki denge ve dengesizlikler de yansır. Türkiye'de bu tasarı güçler dengesinin bir yansıması olarak düşünülebilir."

Doç. ŞAHİN YENİŞEHİRLİOĞLU (Ankara Üni. Dil Tarih Coğrafya Fak. Felsefe Böl. Öğretim Üyesi)

" Anayasa taslağı bu haliyle yürürlüğe konursa -inşallah konmaz- ülkemizi yeni bilinmeyenlere ve yeni acı günlere götüreceği kuşkusuzdur."

"Hem Avrupa Konseyi üyesi olacağız, hem de böyle bir anayasa ile yönetileceğiz. Çok yazık, Türkiye'nin Portekiz'den, İspanya'dan ya da İtalya'dan sivil toplum olarak ne farkı varki ?

Bu taslakta, devletin düşünme özgürlüğünden ve kendini ifade gücünden korktuğunu görüyoruz. Eğer bir devlet, düşünceye karşı

TÜSTAV

korunuyorsa, o zaman o devlet, yurttaşların mutluluğu ve birliği için yoktur, salt kendi varlığı için vardır. Bu da totaliter ve otoriter bir devlet yapısını var kılar. Parti iktidarları da bu yapıyı kendi istek ve doğrultularında biçimlendirirler. Ülkemiz bu tür acı deneyimleri, bedelini çok pahalıya ödeyerek geçirmiştir."

Doç. OYA ARASLI (Ankara Üni. Hukuk Fakültesi Anayasa Kürsüsü Öğretim Üyesi)

" Bu tasarının özellikle temel hak ve özgürlükler, yasama, yürütme ve yargı organlarının yapıları, ilişkileri bakımından 1961 Anayasası'ndan oldukça farklı göründüğüne işaret etmek isterim. Nitekim temel hak ve özgürlükler alanında en çarpıcı değişiklik sınırlandırmada kendisini göstermektedir. 1961 Anayasası'nda sınırlandırmanın özü zedelemeyecek ölçüde ve yasa ile yapılabileceği belirtilmiştir. 1924 Anayasası'nda da yasa ile sınırlandırma ilkesi kabul edilmiştir. Tasarıda ise, bu tür ölçülere hiç yer verilmemiştir. Bu durumu ancak, tasarının siyasi iktidarı hak ve özgürlükleri sınırlandırmak konusunda yasa koyucunun zihniyetine göre içeriği değişebilecek bir takım sınırlama nedenlerinin kabulü de tasarıda adeta özgürlüklerin istisna, sınırlamanın asıl olduğu gibi bir görünüm ortaya çıkmış, özgürlüklerin içi boşaltılmıştır."

Prof. NURİ KARACAN (İstanbul Üni. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi)

"Her anayasa, bazı temel dengeleri sağlamak zorundadır. Bu dengelerden ilki bireyin hak ve özgürlükleri ile devlet otoritesi arasındaki dengedir. Bu denge, ülkenin siyasal sistemini de belirler. Limit olarak, bireysel hak ve özgürlükler sıfırsa mutlak bir otarşi, devlet otoritesi sıfırsa mutlak bir anarşi söz konusudur. Bu iki kutup arasında uyumlu bir uzlaşmanın gerçekleştiği demokrasi yer alır ve bugünkü klasik diyebileceğimiz standart demokratik hak ve özgürlükler vardır. Bu anayasa taslağı, bu hak ve özgürlükleri sadece mülkiyet hakkı hariç seyahat özgürlüğüne varıncaya kadar sınırladığına göre ülkeyi otarşi kutbuna yaklaştırmaktadır.

Günümüzde anayasaların kurmak zorunda olduğu bir diğer denge, iktisadi sınıfların menfaatleri arasındaki dengedir. Elinde sermayeyi bulunduran kapitalist sınıf, bu sınıf için çalışan işçi sınıfına oranla iktisaden kuvvetli olduğuna göre, korunması gereken sınıf işçi sınıfıdır. Ne varki bu anayasa taslağında lokavt bir anayasal hak olmakta, sendika toplu sözleşme, grev hakları sınırlanmaktadır. Nitekim bu anayasa taslağında hangi sınıfın memnun olduğu, bu taslağın hangi sınıftan yana olduğunu da göstermektedir.

Her anayasanın kurmak zorunda olduğu bir diğer denge, yasama - yürütme-yargı dengesidir. Yargı, hak ve özgürlüklerin güvencesi, yürütmeyi sınırlayan ve denetleyen unsur; yasama, yasaları yapan ve yürütmeyi denetleyen kuvvettir. Yürütme, yargı ve yasamanın ne kadar üstüne çıkarsa demokrasiden o kadar uzaklaşılır. Yeni anayasa taslağı yürütmeyi özellikle Cumhurbaşkanını yeni yetkilerle donatmakta, yürütmeye kanun hükmünde kararname ile yasama yetkisi vermekte, buna karşılık yargıyı zayıflatmaktadır. Bu nitelikte bir siyasal rejim, kolaylıkla anti-demokratik dönüşümler yapabilir.

Amaç daha iyiye gitmek ve halkın her an herşeyi açıkca görmesini sağlamak olduğuna göre, siyasal iktidarın her eylemi eleştiri ve denetime açık olmalıdır. Basın, TRT ve üniversite bu denetimi gerçekleştiren kuruluşlardır. Bu üç kuruluşun da yetki, özgürlük ve özerklikleri 1961 Anayasası'na oranla sınırlanmış olduğuna göre, bu anayasa taslağı halka daha az açık bir demokratik rejim öngörmektedir.

Bu anayasa taslağı, demokrasiye özgü ve toplumsal işlevi olan kuruluşların fonksiyonlarını sınırlarken, kararlarının istişari olduğu ifade edilen ve kararları istişari olduğu halde üyelerinin dokunulmazlığı bulunan üye sayısı hayli kalabalık bir Devlet Danışma Konseyi ile, üyeleri arasında nasıl bir diyalog kurulabileceği merak konusu, (anlaşıldığına göre) part-time çalışan bir Ekonomik ve Sosyal Konsey önermektedir. Yine, 40 üyeden oluşacak Türk Dil Akademisi de anayasa desteğiyle selis konuşmayı sağlayacaktır. Anayasa Komisyonumuz için hiç kimse, muhayyileleri geniş değil diyemez.

Bu anayasa taslağının aşırı ayrıntılı olması ve bazı Ceza Hukuku maddelerini de içermesi sanıyorum ki kendi içinde tutarlı, çünkü iyice sınırlamak ve boşluk bırakmak istenmiyor. Taslağın tek ümit verici yanı, ikisi dışında bütün komisyon üyelerinin muhalefet şerhi vermiş olmasıdır."

Prof. ÇETİN ÖZEK (İstanbul Üni. Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi)

"Toplumsal olayların, yeni yasal düzenlemelerle önlenebileceği yanılgısını ve yanlışını kendisine hareket noktası olan Anayasa Komisyonu'nun daha iyi bir tasarı hazırlayacağı esasen beklenemezdi. 12 Eylül günlerine gelişin nedenini, özgürlüklerin bolluğunda yürütme gücünün yasama karşısında zayıf oluşunda bulan ve baş suçlu olarak 1961 Anayasası'nı ilan eden bir anlayışa dayanan tasarının katı bir tepkiyi dile getirmesi doğaldır. Bu tepkinin, özgürlüklerden tümden yoksun kalınabilecek, yürütme gücünün mutlak ve sınırsız bir güç durumuna gelebileceği, devamlı suçlanan yasama organının ve özellikle yargının aşırı denetim altına alınıp, yetkilerinin sınırlanacağı bir siyasal düzenlemeye yolaçması esasen beklenmeliydi. Bunca zaman sonra kamuoyuna açıklanan tasarı, bu beklenenleri, aşırı boyutlara varan bir biçimde doğruladı. Şaşırtıcı olanı sekiz aylık yoğun çalışma ürünü denilen tasarının bunca dağınık, kendisiyle çelişik, titizlikten uzak bir biçimde kaleme alınıp düzenlenmiş olmasıdır bence.

Tasarıda aradığınız herşey var. Ancak bir anayasada bulunması gereken temel görüş, siyasal biçimin belirgin niteliği ve anayasal sistem yok. Tasarının oluşturmak istediği siyasal biçim, ne başkanlık düzeni ne parlamenter düzen. Parlamentolu, ama parlamento dışından kişilerce kurulacak ve tümden Devlet Başkanına bağlanacak hükümet sistemi.

Anayasa tasarısında kullanılan geniş yoruma açık deyimlerle kabul edilen sınırlama yollarıyla, isteyen siyasal iktidarın tüm özgürlükleri askıya alabilmesi ve otoriter siyasal yaşamı gerçekleştirme olanakları sağlanmıştır. Düşüncenin basın yoluyla açıklanması özgürlüğünün özü, tasarının kendisince yokedilmiştir. (Basın hürdür, sansür edilemez) diyen tasarı, daha yayınlanmamış, basılmamış eserlerin dahi suç oluşturacağını, yayın organlarının temelli kapatılabileceğini, zamanında haber verme

zorunluluğu gibi garip bir kurala uyulacağını ve bunu basın dışı organların saptayacağını, gelişen kitle iletişim araçlarından yararlanmanın izne bağlanabileceğini belirtip, genel zapt ve müsadere olanağını kabul ederek, yargı kararı olmaksızın basılmış eserlerin toplatılması usulünü yaratarak, sansürü aşan bir düzenlemeyi gerçekleştirmiştir. Bu durumda, basın yoluyla düşünce açıklama özgürlüğü vardır denilebilir mi ?"

Prof. METİN KUTAL (İstanbul Üni. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi)

"Kamuoyuna açıklanan biçimi ile yeni anayasa tasarısı sendikacılık ve toplu pazarlık düzenini ülkemizdeki 17 yıllık uygulamasına bir tepki niteliğini taşımaktadır. Özellikle işveren çevrelerinde zaman zaman ortaya atılan, bilimsel gerçeklere uymadığı gerekçesi ile yasal düzeyde bile dikkate alınmayan bazı iddialar, anayasa taslağına konulmuştur. Tam anlamı ile tepki anayasası niteliğini taşıyan bu belgenin sosyal barışı sağlaması kanımca çok şüphelidir."

Doç. SERVER TANİLLİ (İstanbul Üni. Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi)

"Bu anayasada en başta değer verdiğim iki şeye, yani düşünce özgürlüğü ve emekçilerin haklarına ve özgürlüklerine karşı çıkan, özgürlükleri güvenceye bağlamak şöyle dursun, insanların en doğal hakkı olan yaşama hakkına bile göz dikmiş bu tasarı karşısında ilk duyduğum bir tiksinti duygusu oldu.

Tam bir ilkellik, gerilik örneği. Bununla demokrasi kurulamaz. Olsa olsa faşizm kurulur. Böyle bir metnin altına imza atmak için insan ne olmalı bilmem ?..."

Doç. AHMET TANER KIŞLALI (Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fak. Basın Yayın Yük. Okulu Öğretim Üyesi)

" Tasarıyı hazırlayanların katılmasız bir demokrasi peşinde oldukları anlaşılıyor. Oysa siyasal katılma daraldıkça demokrasiden de uzaklaşılmış olur. Demokrasiden uzaklaşmak belki önemli değil, ama aynı zamanda demokrasiden beklenen yararlardan da böylece uzaklaşılır.

.....

Bu tasarı yasalaşırsa, iki bin yıl önce Yunanistan'da varolan "metek"lerin benzerleri yirminci yüzyılda Türkiye'de ortaya çıkacaktır.

Doç. FAZIL SAĞLAM (Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi)

"Anayasa taslağı genellikle, kişiyi siyasal iktidarların baskı eğilimlerine karşı koruyacak yerde siyasal iktidarları kişiye karşı koruma endişesiyle hazırlanmış. Başka bir deyişle özgürlüğü istisna, sınırlamayı asıl olarak düzenlemiş. Genellikle diyorum çünkü bunun da istisnaları yok değil. Örneğin mülkiyet hakkı çok geniş güvenceye alınmış. İşveren hakları gerek doğru-

dan doğruya ve gerekse sendika grev ve toplu sözleşme haklarını etkili bir biçimde kullanılmaz hale getiren daraltmalar dolayısıyla, ama her halükarda titizlikle korunmuş. İşverenlerimiz, Avrupa'da lokavtı hem de sosyal hak adı altında anayasal güvenceye kavuşturmuş tek ülke olmamızla övünebilirler."

Prof. ERDEM AKSOY (Karadeniz Teknik Üni. Eski Rektörü)

"1982 Anayasa tasarısı temelde güvene değil güvensizliğe, gelişmeye değil durağanlığa, çağdaşlığa değil çağdışılığa yöneldiği ve bütünüyle ülkemizin koşullarının sağlıklı bir değerlendirmesine dayanmadığı için kişi olarak ve özerk üniversite döneminin bir yöneticisi olarak benimseyebileceğimiz bir anayasal içerik taşımamaktadır."

Prof. NECDET ÖZDEMİR (Ankara İkt. ve Ticari İlim.Akademisi Öğretim Üyesi)

"Tek tek maddelerin eleştirisine girmeden söylenebilecek olan, tasarıyla devletin, sahip çıkması gereken emekçileri büyük ölçüde de dışlayarak, sermayenin korumacısı görevinin üstlenmiş olduğudur."

TÜSTAV

3. gazetelerin ve yazarlarının görüşleri

MİLLİYET GAZETESİ "HEM HUZUR HEM DEMOKRASİ İSTİYORSAK ..."

"..... Milliyet olarak bu tartışmayı ve bu arayışı kolaylaştırmak ve peşin yargılardan hareket etmeksizin çeşitli görüşlerin açıklanmasına olanak tanımak ve bu görüş sahiplerinin düşüncelerine sadık kalarak yayımlamak, okuyucularımıza ve Türk milletine karşı yerine getirmemiz gereken bir ödevdir.

Ancak, açıklanan tasarının birtakım noktaları üzerindeki görüşümüzü şimdiden belirtmek ve bunlarla ilgili tutumumuzu gazete olarak açıkca ortaya koymak da bize zorunlu gözüküyor. İnanıyoruz ki, bu noktalar düzeltilirse, tasarı, kendi amaçlarıyla çelişir durumda olmaktan kurtulacak, yani Türk milletine layık bir demokrasi düzenini 12 Eylül öncesi koşullarını yaratmadan gerçekleştirerek toplum huzurunu sağlayabilecektir.

Bu noktalar şöyle özetlenebilir.

1) Tasarı, fazla uzun ve ayrıntılıdır. Türk toplumunun hızla değişen bir toplum olduğu düşünülürse, yasalarla, hatta tüzük ve yönetmeliklerle düzenlenebilecek konuları anayasa çerçevesine almanın ya da hükümet programlarına girebilecek konularda anayasa hükümleri getirmenin zamanla açılacak tartışmalar dolayısıyla en başta anayasayı yıpratacağı, sık sık değiştirilmesi gereken bir anayasanın da saygınlığından çok şey kaybedeceği aşikardır. Bu bakımdan tasarıdaki maddelerin yeniden gözden geçirilerek ayıklanmasını, örneğin özgürlüklerin sınırlanması konusunda dağınık hükümler yerine derli toplu bir sistemin getirilmesini ve gereksiz çekişmeler yaratabilecek tartışmalı ayrıntıların anayasadan çıkarılmasını gelecekteki anayasa tartışmalarını asgariye indirmek ve dolayısıyla huzurlu bir toplum yaratmak açısından zorunlu görüyoruz.

2) Tasarı, hakların ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında aşırı ölçülere varmıştır. Özgürlüklerin kötüye kullanılmasını önlemek ve bu kötüye kullanışın 12 Eylül öncesi koşulları yeniden yaratmasına engel olmak hepimizin ortak isteği olmakla birlikte, sınırlandırmalarda aşırı ölçülere gitmenin bu kez de yeni gerginlikler ve patlama tehlikeleri yaratmasından korkulabilir. Özellikle bir hakkın ya da özgürlüğün özünü bile ortadan kaldırıcı nitelikte sınırlamalara olanak veren düzenlemeler söz konusu hak ya da özgürlüğü anlamsız kılmaktadır. Tasarıda bunun en açık örneği, "düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü" ile "basın ve yayımla ilgili hükümler"de gözükmektedir. "Devlete ait gizli bilgilerin açıklanmaması, ekonomik hayatı etkileyecek gerçek dışı ve zamansız haberlerin önlenmesi, gençliğin zararlı akım ve davranışlardan korunması" gibi kavramlar, belirsizlikleri dolayısıyla düşüncelerin açıklanmasında ve yayılmasında her türlü kayıtlamaya kapıları açık tutan kavramlardır. Açıklanamayan ve yazılamayan düşüncenin ise özgürlüğünden söz edilemez. Bu bakımdan, başta düşünce, bilim ve basın özgürlüğüne ilişkin hükümler olmak üzere, hakların ve özgürlüklerin özünü ortadan kaldırıcı nitelikteki sınırlamaları tasarıdan ayıklamak gerektiğine inanıyoruz.

3) Tasarı, çalışma hayatına ilişkin hükümlerin düzenlenmesinde çağdaş sendikacılığı Türkiye'de olanaksız kılabilecek ve toplu sözleşme özgürlüğünü zedeleyecek ölçülere varmıştır. Üye ödentilerinin kesinti yoluyla değil, doğrudan doğruya sendikalara ödenmesini öngören ve dolayısıyla sendikaları gelir kaynaklarından büyük ölçüde yoksun kılma sonucu doğuran hükümlerin anayasaya konması ya da zaten yasalarda bulunan ve şimdiye kadar da pek ender uygulanmış olan lokavt hakkını gereksiz tartışmalara yol açabilecek bir biçimde anayasaya yerleştirmek, çalışma hayatına gereken huzuru getirmeye engel olabilir. Bu gereksiz düzenlemelerin yalnız işçi çevrelerini değil, toplum huzuru ve gerçek anlamıyla sosyal barış isteyen işveren çevrelerini de tedirgin edeceği aşikar olduğu için, çalışma hayatına ilişkin olarak tasarıyla getirilmiş olan hükümlerin yeni baştan gözden geçirilmesi gerektiğine inanıyoruz.

4) Tasarı, çoğulcu demokrasinin temellerinden olan dernek kurma özgürlüğüne de aşırı sınırlamalar getirmiş, belirli amaçların gerçekleşmesi için siyasal partiler dışında gönüllü olarak ve yasal yollardan çalışmak isteyebilecek vatandaşları umutsuzluğa sevkedecek bir düzenleme yaratmıştır. Eski dönemdeki birtakım uygulamaların tekrar yaşanmasından yana olunamaz. Ancak bugün getirilen çözümün sakıncaları da açıkca ortadadır. Tasarının seçmen yaşını da 18'e indirmeyip 21 yaşta tuttuğu gözönünde bulundurulursa, görüşlerini partiler yoluyla yansıtamayan ve yasal dernek çalışmaları bakımından umutsuzluğa sevkedilen gençlik yığınlarının toplumun huzuru bakımından yeni rahatsızlık kaynakları oluşturması mümkündür. Dolayısıyla, dernek kurma özgürlüğünün düzenlenmesinde aşırı sınırlamalara gitmenin fazla gerçekci ve huzur getirici olmadığı inancındayız.

5) Tasarı, yeni cumhurbaşkanının yetkileri bakımından, bazı noktalarda, varılmak istenen amaçlarla çelişkili hükümler getirmektedir. Yeni anayasa düzeninde, siyasal bunalımları önlemek ve devlet hayatında karşılaşılabilecek çıkmazları açmak bakımından etkili bir cumhurbaşkanlığı makamı yaratmanın zorunlu olduğu hemen hemen bütün çevrelerce paylaşılan bir görüştür. Ancak, tasarıda öngörüldüğü gibi, başbakanın görevine son verebilen, on gün içinde yayımlanması gereken yasaları incelemek üzere Devlet Danışma Konseyi'ne sevkederek istediği kadar geciktirebilen ve hepsinden önemlisi, Anayasa Mahkemesi üyelerinden başlayıp Merkez Bankası başkanına kadar nerdeyse bütün yüksek devlet organlarının görevlilerini atama yetkisine sahip olan bir cumhurbaşkanı ile parlamento ve parlamentoya dayalı hükümetler arasında gereksiz çatışmaların ve bunalımların çıkmasından korkulabilir. Oysa, güçlü bir cumhurbaşkanlığı makamı yaratmanın temel gerekçesi, yeni bunalım durumları yaratmak değil, bunalımları giderici ve çözücü nitelikte bir organ kurmaktır. Cumhurbaşkanına tanınan yetkilerin bu açıdan gözden geçirilmesini, örneğin atama yetkilerinin makul ölçülere indirilmesini ve Devlet Danışma Konseyi'nce yapılacak ince-

lemeler için yasama sürecini yavaşlatamayacak bir süre konmasını zorunlu görüyoruz.

6) Tasarı, yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkiler bakımından büyük önem taşıyan "seçimlerin yürütme organı kararıyla yenilenmesi", yani "fesih" konusunu yeterli açıklık ve kesinlikle düzenlemiş değildir. Seçimlerin cumhurbaşkanınca yenilenmesine ilişkin olarak getirilen hükümler, düşürülen her hükümetin geçime gidilmesini isteyebileceği izlemini vermekte ve dolayısıyla ülkeyi sık sık yapılacak seçimlerle karşı karşıya bırakmak tehlikesini getirmektedir. Konunun istikrarlı bir siyasal hayat kurmak ve toplum huzurunu sağlamak açısından yeniden gözden geçirilmesini zorunlu görüyoruz.

7) Tasarı, toprak reformu yapmak isteyebilecek iktidarların elindeki olanakları büyük ölçüde kısmaktadır. Reform için girişilecek kamulaştırmalarda taksitle ödeme süresinin on ya da yirmi yildan beş yıla indirilmesi ve ödemelerin devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz hadlerine bağlanması gibi hükümler bu konudaki girişimleri teşvik edici nitelikte değildir. Türkiye'nin çağdaş bir sosyal yapıya kavuşturulması bakımından bu çeşit reformları güçleştirecek hükümlerin anayasadan çıkarılması gerektiği inancındayız.

8) Tasarı, özel yüksek okullar açılabileceğini hükme bağlamakta, Türkiye'de artık kapanmış olması gereken bir tartışmayı yeniden açmaktadır. Bunu hem Türk eğitim sisteminin geleceği açısından, hem de önümüzdeki dönemin toplum huzuru bakımından sakıncalı bulmaktayız. Aynı şekilde, Türk Dil Akademisi'nin de bir anayasa kurumu olarak kurulması, gereksiz tartışmaya ve çekişmelere yok açacak niteliktedir.

9) Tasarı, güvenliğin sağlanmasında yetki kullanacak olan devlet görevlilerine kötüye kullanması çok kolay yetkiler vererek toplumu bir başka açıdan tedirgin edebilecek durumlar yaratma tehlikesini getirmektedir. Özgürlüklerin sınırlandırılmasında "kanunla yetkili kılınan merci"lere genel olarak tanınan geniş haklar, 1961 Anayasası'nda bulunan "kanunsuz emir yasağı"nın kaldırılması ve çeşitli hallerde devlet görevlilerince ikna edilecek "öldürme fiili'nin yaşama hakkını ihlal sayılmayacağı"na ilişkin bir hükmün anayasaya konması, yeni düzende kamu yetkisi kullanacak görevlilerle vatandaşlar arasındaki ilişkilerde hiç istenmeyecek durumlarla karşılaşmak olasılığını artırmaktadır. 12 Eylül öncesine dönüşü önlemek amacıyla getirilen bir anayasanın şimdi de başka huzursuzluklar yaratmaması gerektiğine inandığımız için, tasarıdaki hükümlerin kamu yetkilerinin kötüye kullanılmasını etkili biçimde önlemek açısından da gözden geçirilmesini zorunlu sayıyoruz.

NADİR NADİ "BİR İKİ NOKTA" (Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı)

"Yeni anayasa tasarısı tartışılıyor. Daha da tartışılacak. Elden geldiğince sağlam bir yapıta kavuşabilmek için geniş bir özgürlük ortamı içinde her isteyen yurttaşımızın, özellikle hukukçularımızın, anayasa uzmanlarımızın bu konu üstüne yoğun bir çaba harcamaları gerekiyor.

Bir hukukçu olmamakla birlikte ben bugün sakıncalı bulduğum sadece bir-iki noktaya değinmek istiyorum. 1961 Anayasası'nı dayanak aldığı bildirilen yeni tasarı devletin niteliğini belirtirken 2. maddeyi bir hayli genişletiyor ve araya "toplumun huzuru", "milli dayanışma", "adalet anlayışı" gibi tanımların yanısıra bir de "Atatürk Milliyetçiliğine bağlı" diye bir deyim sokuşturuyor. Kuşkusuz herkes toplumun huzurundan yanadır. Herkes milli dayanışmanın adalet anlayışı içinde gerçekleşmesini ister ama parlamenter uygulamada kıyamet de bundan kopar. Çünkü demokratik sistemde çeşitli partiler kaçınılmaz olduğuna göre her partinin kendine özgü bir "toplum huzuru", "milli dayanışma" ve "adalet anlayışı" olması kaçınılmazdır.

Sonra ne demektir Atatürk milliyetçiliği ? Atatürk'ün yüce adını anayasaya yerleştirmekle ne elde edilmek istenmektedir ? Kaç türlü milliyetçilik vardır ? Örneğin tam bağımsızlık kavramını 1919'dan ölümüne değin savunan Atatürk'ün bugünkü izleyicilerine kötü gözle bakan yöneticilere 30 yıldır sık sık rastlamıyor muyuz ? Tam bağımsızlık kavramı kuşkusuz kendi kabuğuna çekilip dünya ile ilişkileri kesmek anlamına gelmez. Uluslararası ilişkilerde eşitlik kavramını da birlikte taşır. Hele ekonomi alanında tutulacak çeşitli yolların bağımsızlık kavramına gölge düşürmesi olasılığı büyüktür. Bu bakımdan Atatürk milliyetçiliği deyimini anayasaya yerleştirmek, iktidarı ele geçiren partiye karşıtlarınca yapılacak eleştirinin anayasaya aykırılığı her zaman söz konusu olabilir.

Tasarıda Atatürk'ün adına bir kez daha yer verilmiş, 70. madde şöyle diyor:

"Devlet, istiklal ve cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında ve Atatürk ilkeleri doğurultusunda yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı önlemler alır."

Nedir Atatürk ilkeleri ?

Ölümünden bu yana en çok tartışılan, bugüne değin üzerinde hiç bir anlaşmaya varılamayan bir konuyu anayasaya koymakla Sayın Aldıkaçtı komisyonunun (ötekiler yanında) büyük bir yanılgıya düştüğü ortadadır. Atatürk ilkeleri 1930'lardan anayasaya eklenen eski CHP'nin 6 oku mudur ? Öyle ise çok partili yaşama geçtiğimiz 1946'dan bu yana devletçiliği de, laikliği de, halkçılığı da, milliyetçiliği, hatta cumhuriyetçiliği de başka başka anlamlarda dile getiren çok parti sözcüsü, parti yazarı, parti lideri gördük. Yeni tasarı bunlardan hangisini kastediyor ? Sadece birini ele almak istiyorsa bugünkü biçimi ile bu yasa tek parti anayasası olmayacak mıdır ? Bu da ülkemizde yeni bir anayasa ve özgürlük bunalımına yok açmayacak mıdır?

Uzman olmadığım için bilmiyorum, yeryüzünde bir "kişi"nin adını siper alarak birey ve kuruluşları bağlayıcı, kendine özgü, belirsiz hükümler ortaya atan bir başka anayasa daha var mıdır ?

Büyük kurtarıcımız Atatürk'ün adı bizde çok sömürüldü ve hala da sömürülmekte. 100. doğum yılını bile ona yakışır bir ağırbaşlılık ve gerçekçilik ortamı içinde kutlayamadık. Abartmalı bir biteviye

TÜSTAV

yelik hevesiyle,yetişen gençliğe Atatürk'ü anlatmaya çalışacak yerde, nerede ise genç kuşakları Atatürk'ten bıktırır olduk.

Büyük adamlar anayasalarla, yasalarla değil, bıraktıkları yapıtları yaşatmak, o yapıtları daha ileriye doğru götürmeye çalışmakla savunulur.

Unutmayalım."

YALÇIN DOĞAN (Cumhuriyet Gazetesi Yazarı)

"Dünyada tüm demokratik anayasaların vazgeçilmez bir ilkesi vardır: Vatandaşı devlete karşı korumak... Bu ilkeyi "kuvvetlerin ayrılığı" ilkesiyle, yani yasamanın, yürütmenin ve yargının ayrılığı ile desteklemek...

Önümüzde duran 1982 anayasa tasarısının çok önemli noktalarından biri galiba bu özde yatıyor: Yeni anayasa vatandaşların hak ve özgürlüklerini devlet karşısında gerçekten koruyor mu?.. Yoksa, tam tersine, devleti vatandaş karşısında koruyorsa, o zaman akla ilk gelen soru, "nasıl bir demokratik anayasa" sorusu olabilir ?.. Yada böyle bir anayasada vatandaşların hak ve özgürlükleri nasıl korunabilir ?...

Tasarının maddelerinden vola çıkarak bazı maddeleri ele almak sorunu aydınlatmak açısından son derece yararlı olabilir:

Örneğin 19. maddede, "kişi güvenliği" ele alınıyor. Maddenin beşinci fıkrasında, "yakalanan ve tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç 48 saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok 15 gün içinde hakim önüne çıkartılır. Kimse bu süreler geçtikten sonra, hakim kararı olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılamaz" deniliyor. Burada, "kişi güvenliği" ile ilgili çok çarpıcı bir durum var. "En yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç" ne demek ? Bu süreyi kim belirleyecek? Yakalandıktan sonra 48 saatlik sürenin işlemeye başlamasından daha doğal ne olabilir ? Kaldıki "tutuklanma" ancak yargıç kararı ile mümkündür. Oysa, maddede önce "yakalanan veya tutuklanan" deniyor. Yargıç önüne çıkmadan tutuklamayı kim yapacak ? Ve ondan sonra da "hakim kararı olmadan kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz" deniliyor. Böyle bir uygulama pratikte nasıl gerçeklik kazanacak ? Ayrıca bu durumda "tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre..." 48 saati aşarsa ne olacak ?

Tasarının 17. maddesinde "hiç kimse zorla çalıştırılamaz" denildikten sonra, bazı haller sayılıyor ve daha sonra ".... olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler, ülke ihtiyaçlarının zorunlu bırakıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları zorla çalıştırma sayılmaz" kuralı getiriliyor. Böyle durumlarda devlet vatandaşa "istediği görevi verebilecek mi?" Ve bu verilecek görev tasarıya göre, "angarya ya da zorla çalıştırma sayılmayacak mı?" Oysa 1961 Anayasası'nın aynı konuyu işleyen 42. maddesindeki deyim aynen şöyle: "Memleket ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda, vatandaşlık ödevi niteliği alan beden veya fikir çalışmalarının şekil ve şartları, demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir."

Buradaki fark çok açık. Önce 1961 Anayasası "kanunla" düzenliyor. Sonra da "çalışmanın şekil ve şartlarını demokratik esaslara" bağlıyor. Yeni tasarıda böyle bir kural yok. Yeni tasarının 20. maddesinde "herkes seyahat özgürlüğüne sahiptir" denildikten sonra, "bu özgürlük, suçun önlenmesi, sosyal ve ekonomik gelişmeyi veya sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek yahut kamu mallarını korumak amacıyla kanunla sınırlanabilir" kuralı getiriliyor. Bir başka deyimle, "sağlıklı ve düzenli kentleşme" için seyahat özgürlüğü sınırlanabilir. Kentleşme tümüyle ekonomik bir olgu, insanlar iş bulamadıkça toprakları kendilerini doyuramadıkça, iş bulmak ve yaşamak için kentlere göçüyor. Türkiye'de de böyle, dünyada da böyle. Kentleşmeyi önlemek için seyahat özgürlüğünü sınırlamak yaşama nasıl geçebilecek, gerçekten üzerinde düşünmeğe değer ?...

Grev ve lokavt haklarının düzenlendiği 58. maddenin üçüncü fıkrasında, "grev esnasında, grev uygulanan işyerinde, işçilerin ve sendikalarının yaptıkları zararlardan, sendika sorumludur" deniliyor. Peki, lokavt esnasında lokavt uygulanan işyerinde işçilerin uğrayabileceği zararı kim ödeyecek ? Bunun anayasada vurgulanması gerekmez mi ? "

İLHAN SELÇUK "TASLAK !.." (Cumhuriyet Gazetesi Köşeyazarı)

"Günlük yaşamda taslak sözcüğü çeşitli anlamlarda kullanılır: Adam taslağı, avukat taslağı, mühendis taslağı, profesör taslağı, şair taslağı gibi...

Bu yönden bakarsak Sayın Orhan Aldıkaçtı'nın hazırladığı "Anayasa Taslağı" tam bir taslaktır. Cumhurbaşkanını sorumsuzlaştırdıktan sonra olağanüstü yetkilerle donatmak; Başbakanı sorumlu kıldıktan sonra Cumhurbaşkanına Başbakanı "azletme" gücünü vermek kimin aklına gelebilir ki ? "Serseri" denen (şuna açıkca köle denseydi ya...) yurttaşların özgürlükten yoksun olacaklarını saptayan bir anayasa mantığını okuması yazması olmayan kişiler, hukuk fakültesi öğrencileri, doçentleri üretemezlerdi.

Ancak usta ve deneyimli bir hukuk profesörü bu işi becerebilirdi. Nitekim becerdi.

Talihsizlik, ekonomiyi Turgut Özal'ın, hukuku Aldıkaçtı'nın ellerine bırakmaktan doğuyor: Birincisi gitti, ikincisinin marifeti ortada...

Tarihin vurduğu damgayı kimse değiştiremez.

1924 Anayasası, devrimci anayasadır. Saltanatı ve hilafeti yıkıp yerine cumhuriyeti getiren; insanlığın uyanış çağını vurgulayan vicdan özgürlüğünü içeren; laikliği devletin temel ilkesi yapan sürecin anayasası, Türkiye'nin tarihinde en büyük devrimci belgedir.

1961 Anayasası, demokratik özgürlükleri, sosyal devleti, emekçi haklarını güvencelere bağlamakla çağdaşlık yolunda bir adım niteliği kazanmıştır.

Ya 1982'nin Aldıkaçtı taslağı nedir ?

Çağdaşlığa sırtını çevirerek geriye dönüş özlemlerini dile getiren bu taslak, anayasal hukukun doğal mantığından ve sistem

TÜSTAV

anlayışından da yoksundur. Sınırları belirsiz sözcüklerle hukuk dışı ucuz edebiyat yapmakta; özgürlüklerin kısıtlanmasını, emekçi haklarının kısılmasını, demokrasinin kırpılmasını örtmeye çalışmaktadır. Aldıkaçtı taslağının temel felsefesi kurnazlıktan kaynaklanıyor ve yurttaşı aptal yerine koyuyor.

Anayasa sözcüğünün tarihçesi 18nci yüzyılın ortalarında başlar. Anayasalardan önce de devletler vardı. (Hem de çok güçlü devletler...) Anayasalar, devleti hukuka, yurttaş haklarını güvenceye bağlamak için oluşmuşlardır. Aldıkaçtı taslağı bu tarihsel gerçeği yadsımaktadır.

1961 Anayasası yaklaşık 20 yıl sürdü. Türkiye'nin anayasal tarihinde bu süre en uzunudur. Çünkü 1961 Anayasası'nı benimseyen toplumsal güçler, siyasal partiler, işçi konfederasyonları, üniversiteler, aydınlar vardı. Aldıkaçtı taslağı yasalaşırsa ne kadar sürebilir ? Yürütmenin sorumlusu olacak bir Başbakan, kendisine sürekli ayakbağı olacak sorumsuz bir Cumhurbaşkanına dönüp demez mi ki:

- Sayın Cumhurbaşkanım; böyle davranırsanız ben ana-muhalefetle anlaşıp parlamentoda üçte ikiyi bulur; anayasayı değitirerek yetkilerinizi kısarım.

Osmanlıda oyun çoook....

Bu durumda Cumhurbaşkanı yansızlığını yitirip oyunların içine girecek, ya da iktidar partisine teslim olmak zorunluğunu duyacaktır.

Hiç kimse iktidarının gücünü kağıt üzerindeki maddelerde bulamaz. Toplumsal gerçekler herşeyin üstüne çıkar. Günümüzdeki geçici dengelerin yıllar boyu sürebileceğine inanmak, akıl ve sağduyu işi değildir.

Oysa akla ve sağduyuya öyle gereksinmemiz var ki...."

UĞUR MUMCU "GÜVENSİZLİK BELGESİ"(Cumhuriyet Gazetesi Köşeyazarı)

"Aldıkaçtı Anayasası" kimlere, hangi kişi ve kuruluşlara karşı güven duymakta, hangilerine karşı güvensizlik beslemektedir ?.. Bunun dökümünü yaparsak, taslağın "ideoloji" ve "felsefesi" iyice ortaya çıkar. O zaman bu taslağın kimlerin Anayasası olduğu anlaşılır.

Tasarı, basına hiç güven duymamaktadır. Bu yüzden basın özgürlüğüne çok sıkı kayıtlar getirmektedir. İşçi sendikaları için de aynı güvensizlik söz konusudur. Aynı kuşkucu yaklaşım, sendikalarda olduğu gibi, siyasal partilerde, derneklerde, meslek kuruluşlarında, kooperatiflerde, vakıflarda da egemendir.

Gazetecilere, yazarlara, işçi liderlerine, sendika yöneticilerine, kooperatif kurucusu köylülere, siyasal partileri oluşturacak ve yönetecek yurttaşlara, barolara, tabip odalarına, mühendis ve mimar odalarına, kültürel etkinlikleri ön plana alarak vakıf kuracak yurttaşlara karşı tam bir güvensizlik söz konusudur.

Güvensizlik, yargı kuruluşları için de geçerlidir. İdari yargı, iyice budanmıştır, verilecek kararlar sınırlıdır. İdari denetim alanı daraltılmıştır. Tasarı, yüksek yargı yerlerinde görev yapmış deneyli hukukçulara karşı güvensizlik içindedir. Anayasa yargısının alanı daraltılmış, Anayasa Mahkemesi üye seçimi, üyelerin nitelikleri belirtilmeksizin, Cumhurbaşkanına bırakılmıştır.

Tasarı, kamu görevlilerine güvenmemektedir. Kamu görevlilerinin "Sendika kurma hakkı" bir yana dernek kurma hakları bile yoktur.

Bir Anayasa ki, basına güvenemez ,yüksek yargıçlarına, yargı kuruluşlarına güvenemez, bir Anayasa ki işçilerine, memurlarına, köylülerine güvenemez. Bir Anayasa ki, avukatlarına, mühendislerine, doktorlarına güvenemez, bunların yasal örgütlerini, birer suç odağı gibi görür.. Bir Anayasa ki, devlet sektörünü nerdeyse anayasadan silmeye çalışır.

Aynı Anayasaya bakın, görün kimlere güvenir:

Özel sektöre güvenir. Bütün hak ve özgürlüklere karşı devletin sınırlama yetkisini getiren ve bu özgürlüklere asık yüzle bakan Anayasa, sıra özel sektöre gelince yumuşar, yüzü güler. Özel sektörü özendirir, ona yol gösterir.

Toprak reformu ve kamulaştırma söz konusu olunca bu kez, Anayasa, devletten kuşku duymaya başlar. "Rayiç bedel" ilkesini getirerek devletten vergi kaçıran toprak sahiplerini korur. Toprak mülkiyeti ile ilgili öncelikler sıralayarak, toprak reformunun, toprak sahipleri zararına uygulanmaması için aklına gelen her önlemi almaya çalışır. Doğal kaynakların işletilmesinde, özel sektöre, geniş olanaklar tanır.

Buralarda, Anayasanın yurttaştan değil, devletten kuşkusu vardır. Toprak ağalarını, maden sahiplerini, devlete karşı Anayasa ile korumaya çalışır.

İşçi sendikalarının önemi yoktur, siyasal partilerin önemi yoktur. Başbakanların önemi yoktur. İdari yargı ve anayasal yargı kuşa çevrilmiş, yargı denetimi iyice sınırlanmıştır. Bunların da önemi yoktur. Böyle bir devlet çarkında tek bir adamın önemi vardır:

Cumhurbaşkanı.. Toplumun işverenler dışındaki bütün kesimlerine, bütün kişi ve kuruluşlarına güvensizlikle bakan Anayasa, devlet çarkı içinde bir tek kişiye inanmakta, bütün yetkileri, bu kişiye vermektedir. Ve bu kişinin, kırkbeş milyon kişi içinden seçilen bir tek kişi olduğu için bu kişiye güven duyulması gereğine inanmaktadır.

Ve tasarı bu anlayışı sergilerken Türk tarihini unutmaktadır. Birinci ve ikinci meşrutiyetleri, 1950-60 dönemini, 27 Mayıs ihtilalini unutmaktadır. Son otuziki yıl içinde seçilenlere karşı güvensizlikten kaynaklanmış olan üç askeri ihtilalin varlığını unutmaktadır. Ve yine bu yetkilerin kurtuluş savaşımızın yüce önderi Atatürk'e bile verilmediğini unutmaktadır.

Temel felsefe, ideoloji budur: Toplumun büyük kesimlerine karşı kuşku, özel sektöre ve Cumhurbaşkanına duyulan güven, "Aldıkaçtı Anayasası"nın temel ideolojisini oluşturmaktadır.

TÜSTAV

OKTAY EKŞİ "BU TASARIYLA MI ?"(Hürriyet Gazetesi Köşeyazarı)

"Ve nihayet, uzun zamandan beri beklediğimiz yeni Anayasa tasarısı açıklandı.

Önce doğruluğuna içtenlikle inandığımız bir sözü aktaralım:

"En kötü kural, hiç kuralsız olmaktan iyidir."

O nedenle, yeni Anayasa tasarısının tüylerimizi diken diken eden bazı maddelerine rağmen, hiç değilse ortaya çıkmış olmasını memnunlukla kaydediyoruz.

Açıklanan yeni tasarıyı baştan sona inceledikten ve Komisyon Başkanı Orhan Aldıkaçtı'nın dün Ankara'da yaptığı basın toplantısına ilişkin haberleri okuduktan sonra söyleyelim ki, yeni Anayasa tasarısı, Türk insanına özgürlükçü bir rejim getirmek için değil, sanki özgürlüklerin kullanımasına engel olmak için hazırlanmış gibidir.

Çağımızdaki hiçbir -çağdaş- Anayasa insan özgürlüklerini sınırlamak amacıyla hazırlanmadığı için de, -üzüntüyle ifade ediyoruz- bu tasarı maalesef çağımızın gerisinde kalmış bir zihniyetin ürünüdür.

Keza, "Özgürlüklerin korunması ve geliştirlmesi" her Anayasa'nın karakterini ortaya koyan bir ölçü teşkil ettiği için, bu tasarıya "10" üzerinden "1" vermek bile caiz değildir.

Bu dediklerimizin gerekçelerini elbet sırası gelince yazmak kararındayız. Çünkü bu da bizim görevimizdir. Ama bütün özgürlüklerin temeli sayılan ve koruyucusu olan "basın" özgürlüğü ile hükümleri buraya aktarmak dahi, şimdilik ne demek istediğimizi anlatacak niteliktedir.

Anayasa tasarısının 26'ıncı maddesine göre düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü "suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının ve meslek sırlarının korunması, devlete ait gizli bilgilerin açıklanmaması, ekonomik hayatı etkileyecek gerçek dışı veya zamansız haberlerin önlenmesi, yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi ve gençliğin zararlı akım ve davranışlardan korunması amaçlarıyla da" sınırlandırılabilecektir.

Basın özgürlüğü kavramını hazmedememiş olan ve özgürlükçü demokratik sistemin ancak ve sadece "basın özgürlüğü" sayesinde yaşayabileceğini, kavrayamayan insanlara bu madde çok sempatik gelebilir. Ama "Bu maddenin olduğu gbi yasalaşması, kurulmasını özlediğimiz özgürlükçü demokratik sistemin üzerine kara bir örtü çekecek kadar" tehlikelidir. Çünkü bu gerekçelerle her türlü yayın organını ve herkesi her türlü bilginin başka insanlara aktarılması nedeniyle suçlu tutmak mümkündür.

Nasıl derseniz söyleyelim: Hangi akımların gençlik için zararlı olduğunu kim tayin edecektir ? Örneğin Jean Paul Sartre'ın bir zamanlar hayli moda olan "Varoluşçuluk" felsefesine dair kitap yazmak kime göre "suç"tur, kime göre"çağdaş" bir akımı öğrenmek ve görüş ufuklarını genişletmektir.

Hangi bilgi "gizli"dir, hangisi "değil" dir. Bir Başbakanın veya bakanın konsomatrislerle basılması yahut içip içip de rezalet çıkarması yazılmaması gereken bir olay mıdır ? İngiliz Kraliçesinin yatak odasına giren bir çılgının orada 10 dakika süreyle ne yaptığının tartışıldığı bir çağda böyle maddeler getirmek ayıp değil midir ?

Aslında daha çok var. Ama kısaca şunu söyleyelim ki Aldıkaçtı alelacele hazırlanmış, içinde maddi hatalar bulunan bir Anayasa tasarısı ile toplumun karşısına çıkmış durumdadır. Bu tasarı Danışma Meclisi'nde ve Milli Güvenlik Konseyi'nde ıslah edilmezse, toplum olarak halimiz dumandır."

OKTAY EKŞİ "DENGELERİ KORUMAZSAK"(Hürriyet Gazetesi Köşeyazarı)

"Kimsenin eline kalemi alıp, "Ben bir anayasa tasarısı hazırlayacağım. Ama bu tasarıya sadece canımın istediklerini yahut aklıma gelenleri koyacağım. Sonra da bunu milletin önün çıkarıp 'Buyrun. Benim hazırladığım tasarı budur' diyeceğim" diye bir iddiada bulunmaya hakkı yoktur.

Çünkü bir anayasa tasarısı, akla gelenlerle veya sadece kaleme alan kimselere söz geçirecek -işveren çevreleri gibi- çevrelerin arzularına göre değil, toplumun uzun süre mutlu biçimde yaşamasını sağlayacak kurallara göre hazırlanacak bir belgedir.

Böyle bir belgeyi hazırlayabilmek için de, bir takım dengeleri gözönünde tutmak zorunludur. Nitekim 1961 Anayasası -teorik açıdan olumlu bulanlara rağmen- neticede Türkiye'de bir "hakimler hükümeti" oluşturduğu iddiasıyla yani, yürütme-yasama ve yargı güçleri arasındaki dengeyi mahkemeler lehine ağdırmış olmakla suçlanmış bir belgedir.

Keza bazı düşünürlerin, aynı anayasayı "İcra gücünü gereğinden zayıf bırakmakla" suçladıkları da bilinir.

Bu iddialar doğrudur, değildir ayrı bir bahistir. Ama en azından bir "Anayasada bulunması gereken dengeler"i ortaya koyduğu için anlamlı ve önemlidir.

Tıpkı onun gibi, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan yeni anayasa tasarısında da bir takım dengelerin gözetilmiş olması zorunludur.

Ancak eldeki tasarıya bu açıdan bakınca, en fazla ihmal edilenin bu "denge" kavramı olduğu görülmektedir. Nitekim tasarıda vatandaşın hak ve özgürlükleri ile devletin ödev ve yetkileri arasında bulunması gereken denge, ezici bir biçimde "devlet" lehine düzenlenmiştir.

Bunun tabii sonucu Türkiye'de bir "baskı" rejimi kurmak ve vatandaşı ezmektir.

Yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri arasında kurulması gereken denge, bu defa -iki başlı hale getirilmek istenen- icra gücü lehine düzenlenmiştir. Bu da Türkiye'de "demokratik sistemi yeniden kurma" amacına taban tabana zıt bir yaklaşımdır.

Ama bunlardan ayrı olarak bir de toplumun çeşitli kesimleri arasında kurulması bahis konusu olan bir "denge" kavramı vardır ki, yeni tasarının en belirgin aksaklıklarından biri de budur. Çünkü tasarı, "Sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler" başlığını taşıyan bölüm içinde toplanan maddelerin pek çoğu ile, işveren-işçi kesim-

ANAYASA

lerinden "işveren kesimini" korumaya özen göstermektedir. Nitekim bu bölümdeki maddelerin pek azı hariç, hep Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun, Türkiye İşveren ve Sanayicileri Derneği'nin ve Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'nin önerilerinden esinlenmiş olduğunu, bu metinlerle yapılan küçük bir inceleme ortaya koymaktadır. Öylesine ki, "işçi sendikası üye aidatlarının işverenlerce kesilip sendikaya yatırılmasını" anayasal sistemin önemli bir meselesi sananların görüş ve önerilerine dahi tasarıda yer verildiği görülmektedir.

Böyle bir yaklaşımın en büyük sakıncası yeni tasarının açıkca reddettiği bir hususu yani "bir sosyal sınıfın öteki sosyal sınıf üzerine hakimiyet kurması" ihtimalini güçlendirici olmasıdır.

O nedenle, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nca kaçırılan "kantarın topunu" aynı Meclis Genel Kurulu'nun yerine koyması umutla bekleyeceğimiz ilk çözüm noktasıdır."

İSMAİL CEM "NASIL BİR TÜRKİYE ?"(Güneş Gazetesi Köşeyazarı)

"Önce şunu belirtmek gerekir: Bir Anayasanın en mükemmeli, en güzeli bile, toplumların mutluluğunu, esenliğini tek başına gerçekleştiremez. Üretimsizliğin, eşitsizliğin, işsizliğin, hoşgörüsüzlüğün kural olduğu bir ortamda, Anayasayı çiğnemeyi kural yapmış olanların, Anayasayı silahlı kavgaya hedef almış bulunanların etkinliğinde, en yanlışsız Anayasa bile çaresizdir.

Buna karşılık, Anayasanın yanlışlısı ve kötüsü, bir toplumda kargaşa yaratmak için tek başına yeterlidir.

Önümüzdeki Anayasa taslağını çözümleyebilmek için sorulması gereken soru, bunu hazırlayanların bilerek ya da bilmeyerek, "nasıl bir Türkiye" öngördükleridir ?

Böyle bir taslağın yasalaşması durumunda, ifade ve basın özgürlüğü, bunlarla bağlantılı olan siyaset özgürlüğü diye pek birşey kalmayacağını görebilmek için, biraz akl-ı selim sahibi olmak yeterlidir. Bu nitelikteki bir Anayasa konuşan değil, susan ve yasal çerçeveler dışında konuşmaya zorlanan bir Türkiye yaratır; kurumları halkın özlemlerine cevap vermeyen, halkın titreşimlerini yansıtmayan bir siyasal yapı yaratır.

Bir olağanüstü ortamda ve sıkıyönetim döneminde şu söylenebilenlerin, yazılabilenlerin, bu Anayasa çerçevesindeki "demokraside" söylenebileceği hayli kuşkuludur. Belki mümkün bile değildir.

Yirminci yüzyılın son kesitindeki bir Türkiye'de, gelişmenin,sanayileşmenin, demokratikleşmenin yolunda mesafe almış bir toplumda böyle bir anayasa ancak gereksiz sürtüşmeler ve anlamsız mücadeleler yaratır.

Anayasa taslağının hazırlayıcıları, toplumsal dengelerde işçilerin yok sayıldığı, sözleşme ve sendika haklarının göstermelikten öte anlam taşımadığı bir Türkiye'mi öngörmektedir? Toplumsal barışın, Anayasa tarafından hakları ellerinden alınmış, yirmi yıllık alışkanlıkları, gelişimleri yok sayılmış işçilerle mi gerçekleşeceği inancındadırlar ?

Nihayet, Anayasa tasarısının sayın hazırlayıcılarının kuralları-na göre oluşturulmuş bir Başkanlık sisteminden yahut gene kuralları içinde oluşmuş bir Meclis ve bu sistem çerçevesindeki yetkileri artmış Cumhurbaşkanlığı kurumundan neden uzak durmuştur ?Her türden gereksiz sürtüşmeye neden olabilecek garip bir "ara yol" formülü ortaya koymuştur ?

Türkiye "kurumlar üzerinde" tartışmanın, mücadele vermenin aşamasını çoktan geri bırakmış olması gereken bir toplumdur. Bir gün hukuk kurumu, bir başka gün kurumlararası yetki paylaşımı, bir diğerinde siyaset kurumu tartışılan bir Türkiye'nin geleceğe sağlam adımlarla yönelmesi mümkün değildir. Kurumlar elbette zaman içinde evrilir, bazı değişimler geçirir. Ancak aynı kurumları tartışmanın gündeminde sürekli tutarak sağlıklı bir noktaya varmak mümkün değildir.

1982 Anayasasının temel işlevi, artık tartışmalara konu yapılmayacak nitelikteki bir kurumsal yapıyı Türk halkına armağan etmek olmalıydı.

Bu fırsatın kaçmadığına, vaktin henüz çok geç olmadığına inanmak istiyoruz. Demokrasi takviminin uygulanmasında gösterilmiş titizliği Danışma Meclisi'nin sayın üyeleri Türkiye'nin geleceğinden ve Anayasadan esirgememelidir."

CÜNEYT ARCAYÜREK "ALDIKAÇTI- İBRAHİMOĞLU TASARISI"
(Güneş Gazetesi Köşeyazarı)

" Meğer yine yanılmışız. Biz, Anayasa Komisyonunu, üyeleri engin biçimde birbirine bağlı, ahenk içinde, kaçınılmaz olarak aynı fikirleri paylaşıp yazan, birkaç maddesi dışında hazırlanan tasarının tümüne çoğunluğunun "onaydır" diye imza atan bir kurul sanıyorduk " diyen Cüneyt Arcayürek, komisyon üyelerinden 13 kişinin tasarıya muhalefet şerhi koyduğunu söyleyerek şöyle devam ediyor:

"Doğrusu iyi etmemişlerdir !

Sayın Aldıkaçtı her ne denli sekiz aya yakın bir süredir kendi "bilimsel ölçüleri" içinde komisyonu ağır aksak çalıştırmıştır ama, son bir hafta var ya, son bir hafta, gece yarılarına, sabahlara kadar "azimle" görev sürdürüp, daha açıklandığının ilk günü hemen her kesimde eleştiriye uğrayan "malum" anayasa metnini çıkarıvermiştir. Çalışma azminin bu sıcağına, tasarı mı dayanır ?

Biz "hulus-u kalp" ile çalışma temposundaki bu birlik ve beraberliği alkışlarken, meğer Aldıkaçtı ile İbrahimoğlu dışındaki öteki üyeler tasarının ya tümüne, ya da bazı önemli maddelerine katılmadıklarını imzalarıyla bildirmişlerdir.

Onbeş kişilik bir kurulda onüç üyenin muhalefet şerhi düşmesi, bazı akıllı kişilerce -belki de- komisyondaki demokratik müzakerelerin bir sonucu gibi gösterilebilir. Ne çare ki, Anayasa Komisyonu gibi devletin temel yapısını hazırlayacak bir kurulda onbeş kişiden onüçünün açıklanan metne şu, ya da bu şekilde muhalif kalması azımsanmayacak ölçüde önemlidir.

Bir anayasanın değil tümünde, belirli maddelerinde geniş görüş birliğinin ortaya çıkmaması dahi, bu anayasanın hangi ölçüler

içinde hazırlandığının açık bir kanıtıdır. Onbeş üyeden onüçünün çeşitli hükümlere itiraz etmiş olmaları kamuoyundan yükselen eleştirileri daha ilk gününden haklı çıkarmaktadır. Bir komisyonun ana ilkelerde bu denli "uyumsuzluk" içinde olması, o anayasanı çelişkili maddelerle donandığının bir göstergesidir.

Örneğin Prof. Feridun Ergin, Komisyon çalışmalarını bitirmezden çok önce, çalışma yöntemine, varılan sonuçlara o kadar karşı çıkmıştır ki -başka bir görevi öne sürerek- Anayasa Komisyonu'ndan istifa etmiştir. Ancak, Danışma Meclisi Başkanı Irmak, "tasarının yara almasını önlemek" için istifayı durdurmuştur.

Komisyon kendi bünyesinde bu kadar tutarsız ise, anayasa tasarısının tutarlı olduğu nasıl iddia edilecektir ?

Doğrusu, onüç üye muhalefet şerhi verdiğine göre, bu tasarıya olsa olsa "...Aldıkaçtı-İbrahimoğlu tasarısı..." demek daha doğru.

Anayasa Komisyonu'nun onüç üyesinin bu anayasa tasarısının tutarsızlığını imzalarıyla belgeledikleri dikkate alınırsa, Danışma Meclisi'ndeki ağır eleştiriler ilk önce bu üyelerden gelecek demektir.

Böylece, komisyonun çalışmaları üzerinde sürekli olarak öne sürdüğümüz kuşkular bizzat komisyon üyelerince doğrulanmıştır.

Teşekkürler, teşekkürler..."

MEHMET ALİ BİRAND (Milliyet Gazetesi Yöneticisi)

" Anayasada basın özgürlüğü ile ilgili madde bugün çağdaş dünyada eşi görülmeyecek niteliktedir. Ancak bir kapalı rejim taraflısının rüyalarında yatabilecek baskı unsurunu taşımaktadır. Bu maddeye sığınarak ilerde hükümetler basını istedikleri gibi sansür edebilirler. Bir başka deyimle basın denilen unsur ki demokrasilerin en önemli organıdır, ortadan kalkmış olur. Zaten basın ile düşünce özgürlüğüne getirilmek istenen kısıtlamalar birbirini tamamlıyor anayasada."

ÇETİN EMEÇ (Hürriyet Gazetesi Yöneticisi)

" Anayasa Komisyonu'nun Danışma Meclisi Genel Kurulu'na sunduğu metni tehlikeli buluyorum. Gerçekten o metin ışığında basının özgür biçimde görev yapması mümkün değildir. Metin hele 26.maddesiyle 'düşünce açıklama özgürlüğü'nü tamamen ortadan kaldıracak niteliğe sahiptir."

RAHMİ TURAN (Günaydın Gazetesi Yayın Konseyi Üyesi)

"Yeni anayasa tasarısında basına tehditler getiren maddelerin basın özgürlüğü ile bağdaşmasına imkan yoktur. Demokratik olması istenen bir rejimde Aldıkaçtı anayasasında bulunan basınla ilgili görüşleri onaylamak mümkün değildir."

4. eski parlemanterlerin görüşleri

CAHİT KARAKAŞ (Millet Meclisi Eski Başkanlarından)

"Yargı organlarının ele alınış biçimiyle, Türkiye'nin tarihi gelişimine ve parlamenter sistemin kurallarına ters bir düşünme tarzını yansıtmaktadır. Halkın, özgür iradenin simgesi yasama organı yerini ve gücünü kaybetmiş, yürütmenin yasama ile bağıntısı belirsiz hale sokulmuş, devletin başı olan Cumhurbaşkanının seçimi ve yetkileri o yüce makamı günlük politikanın mihrakı haline getirmiş, hülasa, geleneklerimize, sosyal yapımıza uygun olmayan bazı kabullerden hareketle yeni bir sistem ve model arayışı içine girilmiş. Tasarıda bariz şekilde yasamanın üstünlüğü ilkesinden geriye gidildiği görülmektedir. Böyle bir yeni sistem arayışı ülkede politik istikrarsızlıklara sebep olabilecek niteliktedir...

Devlet yapımızda Cumhurbaşkanlığı makamının bugüne kadar özel bir yeri olmuştur. Cumhurbaşkanının TBMM tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilmesi Cumhuriyetimizin karakteri haline gelmiştir ve bu demokratik parlamenter sistemin de bir gereğidir. Cumhurbaşkanının demokrasinin sağlıklı işleyişine iyi geleneklerin yerleşmesine büyük katkısı olacaktır. Onun için Cumhurbaşkanları seçimleri yasama içinde değişik grupların biraraya gelmelerini sağlayıcı ve onları anlaşmaya zorlayıcı nitelik taşıması lazımdır.

Yeni tasarıda Cumhurbaşkanlarının adaylığı ve seçimleri konusunda ve yetkileri bakımından getirilen hükümlerden, demokratik parlamenter sistemin kurallarıyla bağdaşmayan, seçimi küçük bir azınlığın yapabileceği ve yarı başkanlık sistemi gibi karmaşık bir düşüncenin hakim olduğu izlenimi edinilmektedir.

Altmış yıldır ülkemizde kurumlaşan Cumhurbaşkanlığı makamının yeni deneyimlere açık hale getirilmesi pek çok sorunu beraberinde getirecektir.

Yeni Anayasa tasarısını genelde, yeni bir sistem arayışı içinde ve fakat belirsiz yönleri çok ve maddeleri birbiriyle çelişkili bir yapıda, demokratik parlamenter sistemin genel kuralları ve ülkemiz gelenekleriyle bağdaşmaz bir karakterde görmekteyim. En büyük dileğim, Türk toplumuna layık bir Anayasaya sahip olmamızdır."

HASAN ESAT IŞIK (Dışişleri ve Milli Savunma Eski Bakanı)

"Sanki demokratik bir görüntü altında, istenildiği zaman istenilen ölçüde baskıya elverişli, otoriter, hatta totaliter bir yönetim sağlanmak istenmiştir. TBMM ülke kaderinin gerçek sorumlusu olmaktan çıkmakta, daha çok fiilen otoriteyi elinde bulunduracak olan kadroya meşruiyet kazandıracak bir kuruluş haline gelmektedir.

Kişisel yönetim yolunda Cumhurbaşkanına savaş kararı yetkisi tanınacak kadar ileri gidilmiştir. Parlamento, Bakanlar Kurulu gibi demokrasilerde temel sorumluluk taşıyan kuruluşların yetkile-

TÜSTAV

ri kısıtlanırken, sorumluluk taşımayan Cumhurbaşkanının yetkileri genişletilmiştir. Demokrasilerde yetki ve sorumluluk birbirinden ayrılmaz kavramlardır ve temel ilke kişisel yönetim değil, halka dayalı ortak yönetimdir. Bir heyetin üyeleri kendilerini başkanın talimatıyla hareket eden bir ast durumunda görmemelidirler. Devlet yönetiminde ve siyasal partilerde böyle bir zihniyetin benimsenmesi demokrasiyi yozlaştırır. Anayasa siyasal sorumluluk taşıyan kimseleri böyle bir uyduluğa itmemelidir. Cumhurbaşkanı hükümet başkanı veya üyelerini azledebilecek duruma getirilirse bu yola gidilmiş olunur. Cumhurbaşkanı olağanüstü yetkilerle donatılarak değil, nitelikleriyle, tutum ve davranışlarının yaratacağı saygı ve güven ile etkin olabilmelidir.

Ülkede hukuken ve fiilen en üst siyasal kuruluş TBMM olmalıdır. Milli mücadele savaşımız TBMM'nin yönetiminde başarıya ulaşmıştır. O dönemde Türk ordusunun adı bile "Türkiye Büyük Millet Meclisi ordusu"dur.

Tasarının öngördüğü düzene "Cumhuriyet" yerine "Meşrutiyet" demek belki daha yerinde olacaktır. Padişahlık döneminin özlemini çekenler bu tasarıda kendilerini mutlu edecek hükümler bulacaklardır. Cumhurbaşkanı için öngörülmüş olan Danışma Örgütü'ne önce "Cumhuriyet Konseyi" demek düşünülmüş, fakat sonradan "Devlet Danışma Konseyi" denmiş, Cumhuriyet yerine devletten sözedilmesinin yeğlenmesi ilginçtir.

Mareşal Petain de Fransa'da parlamento onayı ile, fakat parlamento dışından iktidara geldiğinde devletin adını "Fransa Cumhuriyeti"nden "Fransa Devleti"ne dönüştürmüştü. Yine Fransa'da 1850'lerde, Fransız İhtilal'inden yaklaşık 60 yıl sonra genel oylama ile Cumhurbaşkanı seçilen 3.Napolyon da bilindiği gibi, Cumhuriyeti İmparatorluğa dönüştürmekten çekinmemişti. Cumhurbaşkanlarını doğrudan halka seçtirmek, parlamento dışından da cumhurbaşkanı, başbakan seçebilmek, tarih gösteriyor ki, cumhuriyet açısından, demokrasi açısından ciddi sakıncalar yaratabilmektedir.

Tasarı ülke huzurunu ülkede vatandaşlar arasında eşitlik ve adalet sağlanarak onların da katkısı ile gerçekleştirilebilecek bir olay olarak ele almamakta, ülke huzurunu daha çok devlet otoritesine, devlet kuvvetlerine emanet etmektedir. Bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak da özgürlükleri aşırı ölçüde ihmal etmektedir. Adeta "Devlet otoritesinin sağlanması için her şey yapılır, özgürlükler için de bundan arta kalan ile yetinilir" gibi gerçek demokrasi ile ilgili olmayan bir düşünce tasarıya egemen olmuş gözükmektedir."

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas Eski Senatörü)

"Demokrasinin başlıca dayanağı ve kaynağı olan siyasal partileri bu güçten yoksun bırakmakta ve demokrasinin özünden zedelenmesine neden olmaktadır. Ayrıca, Bakanlar Kurulu'nun oluşturduğu ve görevleri bakımından Cumhurbaşkanı ile ilgili kuruluşlar yanında ikinci plana bırakmakla büyük Atatürk'ün (egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur) özdeyişi ile getirdiği sistem yokedilmektedir. Bu taslak bu şekliyle kabul edilirse siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurları olma gücünü yitirecektir. Hele demokrasilerde sol kanadı temsil eden partilerin kuruluşunun engellenmiş gözükmesi gerçek bir demokrasinin kurulamayacağının açık bir örneğidir."

M. FAHRİ DAYI (Manisa Eski Senatörü)

"Tasarıda, kuvvetler ayrılığı prensibinin dengesi bozulmuştur. Yasama, yargı yetkileri aleyhine, yürütme yetkisi lehine ileride çeşitli sorunlar doğurabilecek kurallar getirilmiştir. Çoğulcu demokratik parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında tercihini yapamamış bir görüşün anayasa tasarısına egemen olduğu kanısı uyanmaktadır. Bu görüşün sonucu olarak da, anayasa tasarısında, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir ilkesinin ihmale uğradığı kanısındayım.

Tasarıda TBMM üye tam sayısına oranla, çok az sayıda üyenin oyu ile Cumhurbaşkanı seçilebilme imkanı getirilirken, bu derece az oyla seçilme ihtimali olabilecek Cumhurbaşkanına, demokratik parlamenter sistemin özü ile bağdaştırılması mümkün olmayan yetkiler verilmesi bir çelişkidir."

NİHAT SALTIK (Tunceli Eski Milletvekili)

"Yeni Anayasa bu şekli ile kabul edildiği takdirde, çoğulcu demokrasi kurulmayacak, özgür düşünce açıklanamayacak, sosyal işlevler kağıt üzerinde kalmış olacak. Eşitlik ilkesi zedelenecek. Biz çift meclislere alıştık, çift meclislerden dönülmesi talihsizlik olmuştur. Bu tasarı dikkatle gözden geçirilirse, halkın ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde Anayasa çıkacağı kanısındayım."

RAUF KANDEMİR (Ankara Eski Milletvekili)

Gerçekci ve başarılı Anayasalar bütün toplumun yalnız o günkü değil, gelecekteki artacak yeni gereksinimlerini de gözönünde tutarak ve gelişen çağların koşullarına kolayca uyabilecek niteliği taşıdıkları ölçüde geçerli, değerli ve uzun ömürlü kalmışlardır. Ne yazık ki, "Aldıkaçtı Komisyonu" üyelerinden çoğu kendi ömürleri içersinde şahidi oldukları ve bu olayların getirdiği Anayasaların ve değişikliklerin nedenlerini bildikleri halde ortaya koydukları taslak ile tarihten ve yakın geçmişimizden gerekli ibret dersini almadıklarını kanıtlamış bulunmaktadırlar."

NURHAN ARTEMİZ (İzmir Eski Senatörü)

"Ancak parlamentoda çoğunluğu ele geçiren siyasal grupların keyfi yönetim ve dikta heveslerine karşı yurttaşların hak ve özgürlüklerini güvence altına almak için Anayasalar yapmak gereği duyulmuştur.....

Danışma Meclisi'nde görüşülmekte olan Anayasa taslağında ise,yurttaşların hak ve özgürlüklerine karşı, yönetimi güvence altına almak gibi, Anayasaların mantığına ters bir düşüncenin varlığı gözlenmektedir. Seçilen milletvekillerine duyulan güvensizlik, basına duyulan güvensizlik, çalışanlara duyulan güvensizlik karşısında Cumhurbaşkanına tanınan geniş yetkiler bu ters düşüncenin görüntüleridir. .

Ancak şunu hemen belirtmeliyim ki, bu taslak Türkiye'nin sorunlarına yanlış teşhis koyanların ürünüdür."

TÜSTAV

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Eski Senatör ve Milli Birlik Komitesi Üyesi)

"Cumhuriyetin temel kuruluşları: yasama, yürütme, yargı organlarının kuruluş, görev ve yetkileri incelendiği vakit ortaya çıkan yapı, Nasyonal Sosyalizmi anımsatan bir devlet yapısının amaçlanmış olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi Nasyonal Sosyalizm, iç politikada halkı baskı altına alıcı, susturucu ve sermaye grubu ile içli dışlı oluşumlu, dış politikada ise militarist ve saldırgan bir politika izler. Daha doğrusu izlemek zorundadır....

Milli egemenlik ilkesinin sözde kaldığı, özgürlüklerin özünün kalkabildiği, sosyal devlet anlayışının yazıda kaldığı, Başbakan ve Meclisin etkisiz kaldığı, milli irade üstünde Devlet Konseyi oluşturduğu, vatandaşın can güvenliğini sağlamayan, yargı bağımsızlığını zedeleyen, düşünce ve basın özgürlüğünü kaldıran, emekçi halkımızın emeğinin karşılığını almasını ortadan kaldıran bu tasarıya, demokratik rejimi öngören Anayasa tasarısı denemez."

ENGİN ÜNSAL (İstanbul Eski Milletvekili)

" İşçinin, esnafın, memurun örgütlenme ve örgütleri aracılığı ile sosyo-ekonomik çıkarlarını kollama özgürlüklerini biçimsel olarak varsayma, özde ise bu özgürlükleri tümü ile etkisizleştirme ve yoketme, basını sürekli biçimde yürütme erkinin baskısı altında tutma, üniversite özerkliğini amacından saptırma, egemenliği salt ulusa özgü bir hak olarak kabul etmeme ve sağ sosyal ve ekonomik güçlerin siyasal platformda en güçlü biçimde örgütlenmesini başlıca amaç edinme gibi ilkeleri içeren bir tasarı eğer yasalaşırsa, böyle bir Anayasa'nın ülkemizde çağdaş uygarlık düzeyine giden yolları tıkamaktan başka bir işlevi yerine getiremeyeceğini söylemek hakseverlik olur. Komisyonun hazırladığı tasarının bu temel biçimi ile yasalaşması, demokratik yaşama geçilmesinden kısa bir süre sonra çok önemli sosyal patlamalara açık bir çağrı çıkarılması demektir."

M. ALİ ARSAN (Çankırı Eski Bağımsız Milletvekili)

"Emeğin mahkum edildiği, sermayenin gardiyan olarak başına getirildiği bir anayasa taslağının çağın demokratik hukuk anlayışına ters düştüğü ortadadır."

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan Eski Senatörü)

"Bu metin hak arama, isteme, karşılıklı tartışma, pazarlık yapma yollarını devlet ve işverenden yana tıkamaktadır. Basın devletin istediği ölçüde özgür, işçi işverenin istediği kadar konuşur durumda bırakılıyor."

HÜSAMETTİN CİNDORUK (AP İstanbul Eski İl Başkanı)

"Anayasa bir siyaset olayıdır. Hukukla siyaset arasındaki ilişkileri anayasalar düzenler. Sayın Aldıkaçtı'nın bir hukuk bilgini olması yeterli olamaz. Sayın Aldıkaçtı ve Komisyon, milleti ve siyaseti gözardı etmişlerdir. 60 yıllık Anayasa geleneklerimiz devlet tecrübelerimiz bu taslak hazırlanırken dikkate alınmamıştır. İşverenlerin dışında desteksiz kalmıştır."

TEVFİK FİKRET EREZ (Tokat Eski Milletvekili)

"Anayasa taslağı incelendiğinde demokratik rejim ile parlamenter sisteme ve parlamento üyelerine bu taslağın her maddesinde büyük bir tepki olduğu görülüyor. Eğer bu taslak yasalaşırsa parlamentoya girecek milletvekillerinin devlet memurlarından farklı hiçbir yönü kalmayacaktır. Anayasa taslağında Başbakanlık müessesesi yerine Cumhurbaşkanlığı emrinde bir genel müdürlük oluşturulmak isteniyor.

Başbakanın dışardan atanabilmesi, oy veren seçmene güvensizliğin en somut bir örneğidir.... Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan bu yana çıkan yasaların hiçbiri özgürlükleri özellikle sendikal ve basın özgürlüklerini bu denli kısıtlamamıştır."

OSMAN KÖKSAL (Eski Milli Birlik Komitesi Üyesi)

"Anayasalar toplumu daha ileri götürecek biçimde değiştirilebilirler. Ancak 1982 Aldıkaçtı tasarısı, Türk toplumunu çok gerilere götürecek, otoriter bir rejim doğuracak ve Atatürk ilkelerini yozlaştıracak biçimde hazırlanmıştır. Bu tasarı Türk milletinin ve Türk ordusunun düşünce yaşamından çıkarılmalıdır. Yakılmalı ve külleri çok derinlere gömülmelidir. Zira, Türk ordusu yönetiminde bu tür bir anayasa tasarısı ortaya konması içte ve dışta orduyu utandıracak ve üzecektir."

MEHMET SÖNMEZ (Hatay Eski Senatörü)

" Taslak 45 milyon insanın değil de, bir avuç azınlığın çıkarlarını düşünerek düzenlenmiştir... Hiç kimse bu taslakta milli iradenin demokratik biçimde oluştuğunu savunamayacaktır....

Taslak bir ikilem içersindedir. Demokratik parlamentarizm vardır. Çok yetkili başkanlık vardır. Bunun ikisi nasıl bağdaştırılacaktır ? Türkiye'nin sosyo-ekonomik koşulları bu denli geniş yetkilerle donatılmış başkanlık sistemine uygun değildir.

Basın hürdür, sansür edilemez ilkesi eksiksiz ve korkusuz, taslakta yer almalıdır. Dolaylı yollardan da olsa, basını yönetimin denetimine bırakmak çağımız demokrasi anlayışına sığmaz. Zaten düşünceyi yasaklamak olanağı da tüm zorlamalara karşın yoktur. Bu yol da denenmelidir."

FERDA GÜLEY (1961 Kurucu Meclis Üyesi ve Ulaştırma Eski Bakanlarından)

"1961 Anayasası, "insan"ı çekirdek değer, en büyük değer kabul eden bir felsefenin ürünüdür. Yeni anayasa taslağında çekirdek değer, en büyük değer "Türk insanı"ndan alınıp, işlemesi ve işletilmesi olanak dışı sistemsiz bir yoldan "Devlet"e geçirilmek istenmektedir. Yalnız 1961 Anayasası'na değil, tüm çağdaş anayasalara egemen olan ortak felsefeye sınırı dönük olan bu taslak "devlet" deyince de Cumhurbaşkanını anlamaktadır. Yasaması ile, yürütmesi ile ve yargısı ile, bu noktaya bir sistem tercihi yaparak mı gelmiştir ? Hayır, taslağın egemen olan sistemi sistemsizliktir."

TÜSTAV

AHMET ÇOBANOĞLU (Konya Eski Milletvekili)

" Toplum kesimlerinin dernekler kurarak örgütlenerek toplumsal haklarını aramasını kısıtlayan, sendikal faaliyetleri çıkmaza sokan, kamuoyu oluşturma görevi yapan Türk basınını susturmak isteyen, yasama ve yürütmeyi denetlemekle yükümlü yargı organlarına ve görevlilerine getirilmek istenen baskı düzenini içeren Aldıkaçtı Anayasa tasarısına nasıl olur da bir demokratik ve hukuk devleti anayasa tasarısı diyebiliriz ?

Cumhurbaşkanına, güven oyu almış bir başbakanı azletme yetkisini veren bir tasarı demokratik olabilir mi ?

Halk oylarıyla seçilip gelmiş parlamenterlerin üstüne, atamalarla gelen ve bazı kuruluşlardan temsilen gelecek kişilerle oluşturulmak istenen, Devlet Danışma Konseyi'nin, milli iradeyi engelleyici ve parlamentoya güvensizlik örneğini içeren anti-demokratik bir tasarı değildir de nedir ?

Başta üniversite ve bazı özerk kuruluşlara baskıyı getiren ve araştırma imkanlarını kısıtlayan bir anayasa tasarısı ile geleceğe güvenle bakılmaz. Sanki, devlet olarak Türkiye'de temel eğitim sorunu yıllar öncesi çözülmüş gibi, milletvekili olacaklardan temel eğitim diploması istenmektedir. Bu koşul insan haklarına aykırıdır. Seçilme hakkı elinden alınan insandan nasıl olur da seçme isteğinde bulunabilirsiniz ?

Aldıkaçtı anayasa tasarısı tam anlamı ile demokratik düzenin gelişmesini önleyici, bugüne kadar Türk ulusunun kazandığı ve yaşamına yerleştirdiği özgürlükleri elinden almayı amaçlayan bir tasarıdır. Bir tepki tasarısıdır."

NAMIK TEKİN (Giresun Eski Milletvekili)

"Aldıkaçtı taslağı halk bilmez, iyiyi seçemez, seçtikleri iyi yönetemez, halk özgürlükleri iyi kullanamaz gibi demokratik bir anlayışla bağdaşmayan bir temel yanılgıdan başlıyor."

İBRAHİM SAFFET OMAY (Devlet Eski Bakanı)

" Sonuç olarak derim ki, söz konusu tasarının; 1961 Anayasası esas alınarak,onun aksayan tarafları bugünün Türkiye'siyle ve büyük Türk ulusunun nabzıyla uyum sağlayacak ve yüzyıllar boyu ömürlü kalacak bir biçimde düzenlenmesi ve herhalde tepki hüviyetli olmaması, naçiz kanımca çağdaş devletimiz hesabına çok daha yararlı olur."

NECATİ ÇEBE (Balıkesir Eski Milletvekili)

"Taslak, toplumumuza "musakka" yada "yumurtasız omlet" sunarcasına, düşünce özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü olmayan bir demokrasi sunuyor...

Neresinden bakılırsa bakılsın iler-tutar yanı olmayan, demokrasi ve insan hakları kavramlarına yabancı, toplumu tümüyle kucaklamaktan uzak, tüm toplumun değil küçük bir azınlığın istemlerini yansıtan, kendi içinde bile tutarsız, içeriği gibi dili de bozuk olan böylesi bir metni "Anayasa taslağı" diye Türk ve dünya kamuoyuna sunan kişinin, sıradan bir yurtaş olmayıp bir Anayasa hukuku profesörü olması karşısında insan ne diyeceğini, nasıl diyeceğini şaşırıp kalıyor.

Yapılacak tek doğru şey, yanlış varsayımlardan yola çıkan ve temelinde Türk ulusuna güvensizlik yatan bu metni, İbrahimoğlu - Aldıkaçtı ikilisine geri verip toplumumuzu geriye değil, ileriye götürmeyi amaçlayan yeni bir anayasa taslağı hazırlamaktır."

BURHAN GARİP ŞAVLI (Muş Eski Milletvekili)

"Çalışmalarının akışı ile Anayasa Komisyonu başkan ve üyelerinin bazı ilginç beyanları da göstermektedir ki, anayasa hazırlamak gibi son derece ciddi bir konuda gereken yeterliliğe sahip olunamamıştır. Bunun sonucu olarak da, sistemsiz ve çelişkilerle dolu bir taslak ortaya çıkmıştır.

Anayasa kişilere güvenme yada güvenmeme mantığına oturtulamaz. Çoğu konularda tasarıyla getirilen sınırlamalar, toplumumuzun doğal gelişimini engelleyecek, bunalımlara neden olacaktır. Demokrasiyi, vazgeçemiyeceğimiz bir düzen saydığımıza göre, bazan tehlikeli boyutlara bile varan sorunlarımızı, yine demokrasi içinde aşmak zorundayız. Görünen tek ve doğru yol budur. Demokrasi dışı sınırlamalarla, demokrasi kuramayacağımız gerçeğini bir an gözardı etmememiz gerekmektedir."

MEVLUT GÜNGÖR ERDİNÇ (Yozgat Eski Milletvekili)

"Hemen söylenmesi gereken bir söz varsa, o da taslakta milli iradenin oldukça hafife alınmış olmasıdır.

Halkına ve hakimine güvensizlik örnekleri ile dolu olan taslağın şekil ve söz eksikliklerinin yanısıra ruhtan da büyük çapta yoksun olduğu görülmektedir. Toplumumuzun birincil gereksinimi huzurdur....

Barışı sağlayacak diğer bir unsur da sosyal adalettir. Türkiyemizin de üyesi bulunduğu (İLO) Uluslararası Çalışma Örgütü'nün geri kalmış ve kalkınmakta olan ülkelere önerisi: Barış istiyorsanız, sosyal adalet ekiniz. Taslakta, uygar olmanın en belirgin simgesi olan insan zihnine ve el emeğine gereği kadar yer verilmemiş ve de korunmamıştır. Aksine, güçlü korunmuştur.

KEMAL ATAMAN (Ankara Eski Milletvekili)

"Anayasa Komisyonu'nca hazırlanıp kamuoyuna açıklanan yeni Anayasa Taslağı, halkımıza umulan güven ve umudu verememiştir. Bu haliyle taslak oldukça düşündürücüdür ve korku doludur. Buna, 1961 Anayasasına tepki yasası da diyebiliriz....

Bu anayasa, diliyle, içeriğiyle getirdiği ve kaldırdığı kurumlarıyla halktan kopuk ve halka uzak bir anayasadır...

TÜSTAV

İşçi-işveren ilişkileri belli sermaye çevrelerinin arzuları biçiminde kısıtlanıyor, sendikal hakların özü kullanılmaz hale geliyor. Sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev hakları bütünüyle zayıflıyor. Demokrasinin vazgeçilmez hakları içinde yer alan özgür sendikacılık yok oluyor.

Bu tasarı ile seçme ve seçilme haklarına getirilecek kısıtlama ile yasama, yani Meclisler halktan soyutlandırılmakta, icra yetkisi seçilmiş kişilerin elinden alınmak istenmektedir. Bu durumda asıl güvensizlik halkın gerçek oyuna ve onun iradesine olmaktadır."

VEDAT DALOKAY (Ankara Belediyesi Eski Başkanı)

"Anayasayı ben bir açıdan çok sakıncalı görüyorum. 1961 yılında da evimizin duvarına çok güzel bir tablo astık, fakat biz o tabloyu hayata geçiremedik. Şimdi 1982'de çok kötü bir tablo asarlar, yine bunu hayata geçiremezler. Getirdikleri bütün bu disiplinler hayatı daha güzel yapacağı yerde daha çirkin yapar.

.....

Sanki bu Aldıkaçtı uyuyor. Evvela Milli Güvenlik Konseyi'nin bu konuda ortaya koyduğu büyük çizgiyi görsün. Sen hala getirmiş taslakta veya tasarıda rayiç değer üzerinden kamulaştırma yapılır diyorsun. Yani bu adamı sen Türkiye'yi satıyorsun diye itham etmek mümkün.... Bu madde böyle çıkarsa Türkiye'de toprak spekülasyonu yapmak isteyenler kazanacak. Mülkiyeti korurum fakat adamın Kızılay'da arsası var, 10 milyon lira üzerinden vergi verir, ben oraya hastane yapmaya kalkınca değeri 250 milyon lira der. Durum şimdi gene böyle olacak. Aldıkaçtı da, evet öyle olmalıdır, diyor."

İSMAİL AKIN (Afyon Eski Milletvekili)

"Anayasa tasarısı, 12 Eylüle gelişin faturasını işçilere,köylülere, öğretmenlere ve diğer kamu görevlilerine ödetmek anlayışı içinde hazırlanmıştır."

5. danışma meclisi üyelerinin görüşleri

Doç. BEŞİR HAMİTOĞULLARI (Danışma Meclisi Mardin Üyesi)

"Bu taslak sosyal barışı değil, korkarım ki, sosyal savaşı üreterek yaygınlaştıracaktır... Yasama hakkına yeterince saygılı görülmeyen taslağın insanı mutluluğa götürecek yolları da son derece dar tuttuğu görülmektedir...

"Bu taslak, ekonomik sistem açısından berrak ve tutarlı bir yapıya sahip değildir. Özellikle Atatürkçü kalkınma modeli, esnek ve dinamik yönleriyle tasarıya yansıtılamamıştır...

Anayasa taslağı özellikle çalışan ve üreten kesime politika yapma yolunu tıkamakla Türkiye'yi güçsüz tabanlı siyasi partiler yönetimine götürecek yaklaşımı açmaktadır. Böylece siyasal rejim kendisini istikrara kavuşturacak en önemli temelini kaybetmektedir. Özellikle gençlerin özlemleri ve 18 yaşındaki gençlere oy hakkı tanımayan yönü ile bir başka dinamizmini yitirmiş ve ihmal edilen halk katmanlarının sayısını büyütmüştür. Bu sosyal barış için de büyük bir tehlikedir."

Prof. AKİF ERGİNAY (Danışma Meclisi Trabzon Üyesi)

"1961 Anayasası'ndan daha ileri bir anayasa yapılacakken, bizi geri götürecek olan bir anayasa kabul göremeyecektir. Bu anayasa taslağı geniş tartışmalarla değişikliğe uğrayacak öyle kabul edilecektir. Kaldı ki, anayasayı hazırlayanların 13'ünün taslağa muhalefet şerhi koymaları da görüşümüzü doğrulamaktadır."

SERAFETTİN YARKIN (Danışma Meclisi Üyesi)

"Önce kişinin temel hak ve özgürlüklerinin sınırlanması ve kötüye kullanılmaması yönünde getirilen kısıtlamalar çok ağır ve hakkın özünü yokedici niteliktedir.

Düşünce açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın ve yayınla ilgili hükümler de fiilen bu özgürlükleri etkin kullanılamaz hale getirici ağırlıktadır. Toplumların aydınlanması ve kamuoyunun serbestçe oluşmasında en kuvvetli etken olan ve demokrasinin vazgeçilmez unsuru ve teminatı bulunan basın üzerindeki kısıtlamalar, aşırı otoriteyi ülke yönetiminde tek kabul eden yanlış bir görüşün ifadeleridir...

İşçi haklarıyla ilgili hükümler ise tümüyle olumsuzdur. Kesin inancıma göre, lokavtın anayasalarda yer almaması gerekir. Tasarıda bir yandan işçinin grev hakkına karşı, bu hakla eşdeğerde olması mümkün bulunmayan lokavta bir denge unsuru olarak yer verilirken, diğer taraftan aidatın işçi tarafından doğrudan sendikaya ödenmesi, 60 gün süren veya ertelenen grevler için YHK'nca kesin çözüme gidilmesi ve 10 kişiye kadar işçi çalıştıran işyerlerinde toplu iş sözleşmesi ve grev yasağının konulması ile denge, sadece işveren kesimi lehine çevrilmiştir."

TÜSTAV

İMREN AYKUT (Danışma Meclisi Merkez Üyesi ve Başkanlık Divanı Katibi)

"Danışma Meclisi'nden geçmiş, MGK tarafından da olgunlaşmış konuların geriye götürülerek, tasarı metnine geçirilmesini hayret verici buldum...

Tasarıda düzenlemeler yapılırken, özellikle devleti güçlü kılma amacı gerçekleştirilirken, dozunun biraz fazla kaçırıldığı ve 12 Eylül öncesi döneme tepki teşkil ettiğini düşündürebilecek hükümlere yer verildiği görülmektedir.

Güçlü devlet ilkesine inanmaktayım. Ancak, devleti güçlü kılmanı yolu basın özgürlüğünü, kişi hak ve özgürlüklerini sınırlamak değildir. Türk basını geçtiğimiz dönemde kötü bir sınav vermemiştir. Bu nedenle basına ceza mahiyeti taşıyacak düzenlemeleri haklı bulmuyorum.

Asgari ücretin nasıl tesbit edileceği konusunda da aanayasada yer verilirken bunun bölgelere göre farklı olacağı hükme bağlanmış bulunuyor. Yıllarca çeşitli aşamalardan geçilerek ulaşılan milli asgari ücretten tekrar geriye dönmenin gereğini ve yararını görmüyorum. YHK'nun anayasal bir kuruluş haline getirilmesinin nedenini anlamakta da güçlük çekmekteyim."

KAMER GENÇ (Danışma Meclisi Tunceli Üyesi ve Danıştay Eski Savcısı)

"Bu taslakla memlekette sosyal barışın temin edileceğini sanmıyorum. Hak ve özgürlükler getirilen kısıtlamalarla adeta anlamını kaybetmiş durumda. Ekonomik, sosyal ve siyasal haklarla ilgili olarak benimsenen maddeler ise memleketimizin bünyesine uymuyor. Yargı denetimi ile hakim güvencesi çarpıcı bir şekilde kısıtlanmış, memur güvencesi yokedilmiş bulunuyor. Bu nedenlerle Cumhuriyetin belirgin niteliği olan hukuk devleti ile sosyal devlet anlayışı havada kalıyor."

ABDÜLBAKİ CEBECİ (Danışma Meclisi Erzincan Üyesi)

"Elimizdeki tasarı özgürlük ve kişi hakları üzerinde çok söz temiş, insan haklarını kısıtlamış, bazı grupları başka gruplara karşı korumuş, adeta kışkırtıcı bir nitelik almış, toplayıcı olamamıştır."

TÜSTAV